

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce**

Mezinárodní sociální a humanitární práce

Eva Košťálová

Životní situace dětí ulice v Mumbai

Bakalářská práce

vedoucí práce: Mgr. Daniela Růžičková

2013

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval/a samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedl/a v seznamu literatury.

Poděkování:

Ráda bych zde poděkovala vedoucí bakalářské práce Mgr. Daniele Růžičkové, za rady a čas, který mi věnovala.

Obsah

Úvod	7
Teoretická část.....	8
1 Dítě ulice	8
1.1 Pojem dítě	8
1.2 Potřeby dítěte	9
1.2.1 Biologické potřeby	9
1.2.2 Psychické potřeby.....	10
1.2.3 Sociální a vývojové potřeby	10
1.3 Práva dětí	11
1.4 Dítě ulice.....	13
1.4.1 Rozdělení pojmu dítě ulice	13
1.4.2 Příčiny ovlivňující dětské bezdomovectví.....	13
1.4.3 Život na ulici.....	15
1.5 Dítě na ulici v Indii	16
1.5.1 Nevyhovující podmínky života na ulici.....	17
1.5.2 Rodina jako příčina útěku.....	17
1.5.3 Obživa na ulici.....	18
1.5.4 Dívky na ulici	18
2 Existující formy pomoci	19
2.1 Sociální pomoc.....	19
2.2 Sociální pomoc v Indii	20
2.2.1 Problémy spojené s realizací aktivit sociální politiky v Indii.....	20
2.2.2 Problematika definice sociálního zabezpečení v Indii	21
2.2.3 Sociální ochrana	22
2.2.4 Zaměření politických programů na podporu dětí ulice	22
2.2.5 Rozdělení programů	23

2.2.6	Neformální pomoc.....	26
	Praktická část.....	27
3	Metodika výzkumu.....	27
3.1	Kvalitativní výzkum.....	27
3.2	Případová studie.....	28
3.2.1	Typy případové studie.....	29
3.2.2	Výhody a nevýhody případové studie.....	29
3.3	Výzkumný vzorek.....	30
3.4	Sběr dat.....	30
4	Reflexe výzkumu.....	30
4.1	Příprava.....	30
4.2	Průběh.....	30
4.3	Životní situace.....	31
4.3.1	Koncept sociálního fungování a životní situace.....	32
5	Analýza zjištění.....	33
5.1	Organizace Snehasadan.....	33
5.2	Fyziologické potřeby.....	34
5.2.1	Voda a potrava.....	34
5.2.2	Obydlí a spánek.....	35
5.2.3	Zdraví.....	35
5.2.4	Další fyziologické potřeby.....	36
5.3	Psychické potřeby.....	36
5.3.1	Potřeba rodiny.....	36
5.3.2	Ochrana před nebezpečím.....	37
5.3.3	Přístup ke zdrojům.....	38
5.3.4	Potřeba někam patřit.....	39
5.4	Sociální potřeby.....	39

5.4.1	Respekt dítěte	39
5.4.2	Spirituální potřeby	40
	Závěr	40
	Seznam zdrojů	43

Úvod

Hlavním indikátorem k výběru tématu dětí ulice pro mě byla nejen zkušenost ze zahraniční praxe, ale také předchozí zájem o tuto problematiku a zkušenost z dobrovolné stáže na Ukrajině. Problematika dětí ulice je aktuálním tématem zejména v rozvojových zemích ale také v zemích rozvinutých, dokonce i v Evropských státech můžeme naleznout tento jev. V mnoha zemích bývá tento problém špatně pojmenován nebo nerozpoznán, dokonce i v České republice se můžeme setkat s případy dětí ulice. V Indii žije přes miliardu lidí, z nichž zhruba dvacet sedm procent žije pod hranicí extrémní chudoby¹. Problematika dětí ulice úzce souvisí s chudobou, do které se děti rodí a jsou v ní vychovávány a urbanizací. Dle odhadů UNICEF, dětského fondu OSN se jedná o sto milionů dětí, žijících na ulici v podmínkách extrémní chudoby, nejedná se o přesný počet těchto dětí ale pouze o odhad.

Díky zahraniční praxi v Indii jsem měla možnost realizovat výzkum v organizaci, která se zabývá problematikou dětí ulice a Indie, díky svým kulturním rozdílům, se pro mě stala zajímavým objektem k realizaci tohoto výzkumu.

Hlavní otázkou je, jaká je životní situace dětí ulice v Indii, konkrétně v Mumbai a jaké existují formy sociální pomoci? K této otázce mě vede zkušenost s dětmi ulice. Pokusím se popsat život těchto dětí a sociální problémy, se kterými se denně setkávají pro navození představy o životě těchto dětí a základnímu pochopení problematiky. Pro toto vymezení je ale nutné nejprve definovat různé termíny. V této práci objasním kdo je dítětem, jaká má práva a potřeby a kdo je dítětem ulice. Zásadním termínem budou děti ulice v Indii, konkrétně Mumbai, kde budou popsány základní příčiny a jevy, ovlivňující dětské bezdomovectví. Definuji termín životní situace a koncept sociálního fungování. Právě tento koncept jsem si vybrala pro případovou studii, které se budu věnovat v praktické části mé práce. Zaměřím se na definici sociální pomoci a sociální pomoci v Mumbai. V praktické části se budu věnovat případové studii zaměřené na sociální pomoc prostřednictvím organizace Snehasadan, v konceptu sociálního fungování.

¹ Dle definice Světové banky se pod hranicí extrémní chudoby nachází člověk, jehož denní příjem je pod 1,25USD.

Výstupy z bakalářské práce budou vhodné zejména studentům pomáhajících profesí, kteří se chtějí realizovat v mezinárodní sociální práci, nebo věnovat problematice dětí ulice. Práce může posloužit k pochopení sociální situace těchto dětí. Jsem přesvědčena, že práce poslouží i všem ostatním, kteří se o problematiku zajímají a chtějí se jí v budoucnu hlouběji věnovat.

Teoretická část

Teoretická část práce se bude zabírat pojmy, které jsou nezbytné k realizaci případové studie. Zejména důležitým pojmem je životní situace, což můžeme popsat jako seskupení předpokladů a bariér k sociálnímu fungování. Pokusím se tento termín popsat tak, abych v praktické části mohla realizovat případovou studii v konceptu sociálního fungování.

1 Dítě ulice

Jelikož se práce týká dětí ulice, nejprve je nutné vydefinovat pojem dítě. V této kapitole je nezbytné popsat i dětské potřeby a dětská práva. Dětské potřeby mají své opodstatnění z toho důvodu, že se na ně později bude navazovat případovou studii v konceptu sociálního fungování. Nejčastěji používanými zdroji budou publikace, zabývající se vývojovou psychologií a sociální pediatrií, ale také legislativní dokumenty jako jsou úmluva o dětských právech a deklarační práva dítěte.

1.1 Pojem dítě

Dle Úmluvy o dětských právech z roku 1989 se pojmem dítě rozumí každá narozená lidská bytost do věku osmnácti let. Vysvětlení pojmu dítěte ale zdaleka není tak jednoduché, jak se zdá. Existuje široká škála ostatních ukazatelů, dle kterých se rozlišuje dítě a dospělý. Nejzásadnější význam spočívá přirozeně v kulturních podmínkách dané země a na postavení dítěte ve společnosti. Dětstvím se tedy rozumí období vývoje osoby a období přípravy na dospělost. (DUNOVSKÝ, 1999, s. 40-49) Dítě, které se nachází v procesu socializace je, závislé na okolí, socializaci si utváří osobu a buduje své místo ve společnosti. K optimální socializaci je nutné, aby dítěti byly splňovány a uspokojovány základní potřeby a požadavky. V 19-20. století vnikl nový pohled a přístup v hodnocení dětí, dříve mezi dospělým a dítětem nebyl rozlišován

rozdíl. (Vágnerová, 2000, s. 159-162) Práce vychází z Úmluvy o dětských právech, která definuje dítě jako každou lidskou bytost, do osmnácti let věku.

1.2 Potřeby dítěte

Princip potřeb vychází ze vzorce potřeba – požadavek – služba. Dle Dunovského (1999) můžeme vzorec upravit na potřebu – právo – péči. Dunovský má teorii potřeb ostavenou na dimenzích biologických, psychických, sociálních a vývojových, Maslow nedefinuje potřeby vývojové ale spirituální, neboli matepotřeby. (DUOVSKÝ, 1999, s. 52) Záleží na opatření sociální a zdravotní politiky dané země, jejímž principem se zabezpečuje péče o děti a jejich práva. Dítě má specifické potřeby, které se vztahují k rozvíjející se osobnosti člověka. Některé potřeby jsou základní, jiné se mění v čase. Pokud se ale základní potřeby dítěte nenaplnují, dochází k opoždění vývoje dítěte, nebo může docházet k nepříznivým následkům ve vývoji. (ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, 2003, s. 7-9) Základní potřebou, která je pro všechny děti prakticky totožná, je potřeba dobře se narodit, tedy aby se dítě narodilo zdravé, chtěné, vítané a mělo dostatek sil a nadání pro vývoj. Další potřeby můžeme rozdělit do biologické, psychické, sociální a vývojové dimenze, které budou blíže popsány v následujících odstavcích. (DUNOVSKÝ, 1999, s. 49-60)

1.2.1 Biologické potřeby

Mezi biologické potřeby patří zajištěná potrava, které je dostatek a má dostatečnou kvalitu. Dostatek pitné a zdravotně nezávadné vody. Hygienické požadavky, tedy potřeba tepla, čistoty a ochrany před negativními vlivy nejbližšího životního prostředí a potřeba zdraví. Potřeba rozvoje obranyschopnosti je nutná až už přirozené formě, nebo ve formě lékařské, tedy vakcinací. Následnou základní potřebou v této dimenzi je dostatečná stimulace, která je nezbytná k rozvoji nervové soustavy a pro rozvoj lokomočních aktivit. Samozřejmě ale nesmíme opomíjet základná biologické potřeby člověka, jimiž jsou potřeba kyslíku, jelikož bez něho by nebyl život. Velice důležitou potřebou je potřeba pohybu, jež potřebuje ne jen vyvíjející se dítě, ale bez pochyby každý člověk a nesmíme opomíjet potřebu zbavení se bolesti. Základem k životu a základnímu rozvoji jsou právě biologické potřeby člověka. (DUNOVSKÝ, 1999, s. 49-60) Dle Maslowa konceptu hierarchie potřeb je nezbytné nejprve zajistit biologické potřeby, které jsou nezbytné pro život člověka a teprve až po zajištění těchto potřeb se v jeho konceptu hierarchie potřeb můžeme posunovat směrem nahoru k vyšším potřebám bezpečí a jistoty. Fyziologické potřeby jsou stěžejní zejména u

kojenců, kteří si tyto potřeby nejsou schopni obstarat sami a potřebují péči a zajištění svých rodičů. Za předpokladu maximálního uspokojení fyziologických potřeb u kojence nastává vývoj a na přední místo se dostávají potřeby následující. (ŘÍČAN, 2006, s. 51-54) Z textu vyplývá, že biologické potřeby jsou naprostým základem, který je k životu nezbytný. V případové studii se budu o biologické potřeby opírat, zejména o potřeby potravy a vody, spánku a hygieny. Na biologické potřeby navazují potřeby psychické.

1.2.2 Psychické potřeby

Psychické potřeby úzce souvisejí se sociálními potřebami a navazují na potřeby biologické. Bez zabezpečení potřeb fyziologických by nebylo potřeb následujících. Uspokojováním psychických potřeb dochází k rozvoji intelektu, vůle, citů, chování a chápání okolí i sebe samotného. První potřebou v této oblasti je dostatek stimulace a podnětů. Zjednodušeně můžeme hovořit o podpoře rozvoje přirozené zvědavosti dítěte a zájmu o okolí. Řádem a smyslem ve stimulech dáváme dítěti vizi smysluplnosti světa. Formou výchovy zajišťujeme dítě, aby nežádoucí stimul již nebyl opakován. Citovými vztahy dáváme dítěti potřebu jistoty, potřeba vědomí a vlastní identity je nezbytně důležitá v uvědomění si vlastního já a k uvědomění toho, jak dítě lidé přijímají a jak přijímají a odmítají dětské projevy. Nezbytnou potřebou je otevřená budoucnost, v dětském věku se soustředí pouze na blízkou budoucnost, tato potřeba roste s věkem. Vědomí zavřené budoucnosti zpomaluje vývoj a nastoluje pocity zoufalství. Do psychických potřeb je řazena i potřeba zaměstnání a přístupu ke zdrojům (DUNOVSKÝ, 1999, s. 49-60) Samozřejmostí je potřeba bezpečí a ochrana před hrozcím nebezpečí. Další náležitou potřebou dítěte, ale i člověka je potřeba někam patřit a být milován. Pokud se zajistí tato potřeba, dítěti nebo člověku roste schopnost sebeúcty a sebevědomí. K bezpečně rozvinutému sebevědomí neodmyslitelně patří potřeba respektu a uznání. Psychické potřeby jsou tedy nezbytné k formování osobnosti dítěte. (ŘÍČAN, 2006, s. 52-53) Z literatury vyplývá, že psychické potřeby má dítě nebo člověk až po uspokojení potřeb biologických. Na psychické potřeby navazují potřeby sociální.

1.2.3 Sociální a vývojové potřeby

Mezi sociální potřeby řadíme ideální socializaci, která probíhá v neustálé interakci mezi lidmi, v případě dítěte mezi rodiči a dítětem, později mezi vrstevníky a dítětem. Potřeba lásky a bezpečí a potřeba přijetí dítěte v útlém věku probíhá v rodinné perspektivě, později probíhá v širším kontextu s okolím. Důležitou potřebou dítěte je osvojení si

zdravého životního stylu, jež je nezbytný pro zdravý vývoj dítěte. (DUNOVSKÝ, 1999, s. 49-60)

Posledními v literatuře popisovanými potřebami dítěte jsou potřeby vývojové, které se v čase mění a formují. Pro vývojové potřeby je nutné zabezpečit všechny základní potřeby, které jsou v předchozích odstavcích zmíněny. Vývojové potřeby vedou k osobnostnímu rozvoje dítěte a k motivaci k aktivitám. S rostoucím věkem tyto potřeby stoupají na hodnotě a stávají se důležitějšími. (DUNOVSKÝ, 1999, s. 49-60) Podle Maslowa a jeho hierarchie potřeb, se neuspokojením jedné potřeby ovlivňují potřeby další, chceme-li vyšší. Nejvyššími potřebami jsou takzvané metapotřeby, což jsou potřeby seberealizační. Jde o potřeby vzdělávání se, získávání informací z vlastního zájmu a pro radost, nikoliv z nutnosti. Do těchto potřeb řadíme i potřeby něco tvořit a vytvářet a do hloubky se rozvíjet v určitém dobrovolném zájmu. Toto jsou nevyšší potřeby, které dítě může mít ale pouze za předpokladu naplnění všech základních, již vydefinovaných potřeb. (ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, 2003, s. 10-12; ŘÍČAN, 2006, s. 52) V praktické části se zaměřím, za jakých okolností mohou děti ulice dojít k seberealizačním potřebám a zda je to pro ně důležité. Ale také zda je možné mít vyšší potřeby, když dítě nemá zajištěné potřeby biologické.

Oba autoři, ze kterých vycházím, definují různé potřeby. Nejsou to však spisovatelé z rozvojové země, potřeby se tedy nedají aplikovat úplně přesně. Vycházím z těchto definovaných potřeb ale také z předpokladu, že fyziologické a psychické potřeby má každá lidská bytost stejně. Složitější je zaměřit se na potřeby sociální a vývojové, které mohou v rámci odlišné kultury být poněkud odlišné.

1.3 Práva dětí

Děti mají svá práva, která jsou deklarována mezinárodními dokumenty jako Chartou práv dítěte z roku 1959 a Úmluvou o právech dítěte z roku 1989. Dítětem je tedy rozuměna každá bytost mladší osmnáct let, dodržování práv je platné pro všechny děti, bez rozdílu státní příslušnosti, rasy, barvy kůže, jazyka, pohlaví, náboženství, etnického nebo sociálního původu. Oba uvedené dokumenty ve svém zákonodárství zohlednily téměř bez výjimky všechny země světa a tak je zpravidla nezákonné diskriminovat dítě z jakýchkoli zmíněných důvodů. Každé dítě má právo na život a rozvoj, právo na život se svými rodiči, pokud soud nerozhodne jinak, právo na ochranu před nelegálním přesunováním do zahraničí. Dítě je ihned po narození registrováno a má právo na státní

příslušnost, jméno a rodiče. Dítě má právo na soukromí a ochranu soukromí a ochranu před jakoukoliv formou vykořisťování. Hájit zájmy dítěte je neodmyslitelnou součástí každé společnosti. Každé dítě má právo na bezplatné základní vzdělání a má právo žít v prostředí, které mu není nebezpečné. Každé dítě má právo na ochranu před mučením, násilím a nelidských zacházením a ochranu před jakoukoliv formou zneužívání. Dítě má právo na ochranu před ozbrojenými konflikty a stát poskytuje dostatečnou ochranu i dětským uprchlíkům. Úmluva o právech dítěte byla ratifikována 193 zeměmi, mezi nimiž je i Indie. (Úmluva o právech dítěte, 1989)

Deklarace práv dítěte z roku 1959 je chápána jako předchůdcem Úmluvy o právech dítěte, v tomto dokumentu jsou práva dětí rozdělena do deseti zásad, jde tedy o právo na využívání těchto deklarovaných práv, dalšími zásadami jsou práva na zvláštní ochranu, na jméno a státní příslušnost, na výhody sociálního zabezpečení, na zvláštní zacházení v případě postižení, na šťastné a zabezpečené dětství, na vzdělání, přednost v poskytování ochrany a pomoci, právo na ochranu před nedbalostí, krutostí a vykořisťováním a právo na ochranu před diskriminací. Všechna tyto práva jsou nezbytně nutná pro bezpečný vývoj dítěte. Nedodržováním základních dětských práv se může ohrozit naplňování dětských potřeb.

Potřeby dětí a lidí nejsou pouze trendem moderní doby nebo znakem blahobytu. Naplňování základních potřeb by mělo být standardem pro každou lidskou bytost. Neuspokojení nějaké základní potřeby může dojít k opožděnému, či nedostatečnému vývoji. Práva jsou popsána dle mezinárodních úmluv. Je ale nutné podotknout, že pro danou zemi je stěžejní její ústava, mezinárodní deklarace dětských práv jsou tedy ústavě podřízené. Tento pakt nestačí pouze ratifikovat, ale také zřídit aktivity a orgány, které budou hlídat naplňování dětských práv. Dítě je zranitelné s každé společnosti a v každém, jakkoliv vyvinutém státě. Každý stát by měl zajistit ochranu dítěte a popřípadě postihy za nedodržování těchto práv. Dítě jako rozvíjející se osobnost potřebuje bezpečné zázemí. Pokud se aktérům sociální politiky podaří nastolit takovou situaci, že dítě bude zabezpečené jak legislativním aktem, tak konkrétními aktivitami. Můžeme předpokládat, že se dítě vyhne různým patologickým jevům ne jen jako oběť, ale také jako aktér. Za ty můžeme považovat různé násilné akty, šikanu, sexuální patologické jevy ale i dětské bezdomovectví a patologické problémy s tímto problémem spojené. Dodržování dětských práv je nezbytné pro ochranu a zabezpečení dětí.

1.4 Dítě ulice

Tato kapitola bude věnována termínu dítěte ulice. I když se práce zaměřuje zejména na děti ulice žijící v Indii, konkrétně v Mumbai, je nezbytně nutné popsat tuto problematiku v širším kontextu. Dětské bezdomovectví si dovoluji nazvat světovým problémem, při němž v každé kultuře a každé zemi je jiná příčina útěků a pádů na ulici. V kapitole jsou tyto příčiny vysvětleny na jednotlivých konkrétních příkladech. Literatura v našem prostředí se tímto fenoménem moc nezaobírá, pravděpodobně z toho důvodu, že se tu tento jev nevyskytuje, nebo vyskytuje pouze v minimálním množství. O dětech ulice v české literatuře jsem našla zmínku v časopisu Sociální práce/Sociálna práca ale také na portálu organizace Člověk v tísni.

1.4.1 Rozdělení pojmu dítě ulice

Dítě ulice není homogenní ani jednoznačný termín a zahrnuje v sobě velké množství definic. Velice používané vysvětlení tohoto pojmu je „Chlapec nebo dívka, pro kterou se ulice stala buď místem obživy, nebo obvyklým místem každodenního života a je nedostatečně chráněn zodpovědným dospělým člověkem.“ Toto vysvětlení vzniklo ve Švýcarsku roku 1983.(United Nations, 2001;7,s. 25) Pojem je ale velice složité determinovat jelikož vysvětlení je rigidní a neodráží kulturní odlišnosti dané země. UNICEF² rozděluje definici do tří kategorií, první kategorií jsou děti ulice, které na ulici žijí bez zodpovědné dospělé osoby, druhou kategorií jsou pracující děti ulice, které se přes den zdržují na ulici a pracují, mnohdy aby uživily rodinu nebo sourozence. Poslední kategorií jsou děti ulice s rodinami, tyto děti se již na ulici narodily, nebo se na ulici dostali díky urbanizaci s celými rodinami. Jako doplňující kategorii můžeme zařadit institucionalizované děti ulice, které se nacházejí v péči neziskové organizace. Dále můžeme najít obdobnou kategorizaci, a to děti ulice, což jsou bezdomovci žijící na ulici samy bez rodin a druhou kategorií jsou děti na ulici, což jsou pracující nebo žebrající děti, které se večer vrací ke svým rodinám. Kategorizace ale není úplně přesná, jelikož sociální situace dětí jsou různé. (United Nations, 2001;7,s. 25-27)

1.4.2 Příčiny ovlivňující dětské bezdomovectví

Západní svět vnímá dítě ulice jako někoho, kdo utekl od rodiny z nejrůznějších důvodů jako je fyzické, psychické nebo sexuální týrání. Ve skutečnosti má většina dětí na ulici kam jít, pouze 5-10% těchto dětí doopravdy spí na ulici a jsou závislé samy na sobě,

² Dětský fond OSN

majorita se po večerech vrací zpět domu. (Walsh, 1997, s. 3) Dle čínského politika Doua Yupeho je tento fenomén složitým problémem po celém světě, způsobeným mnohými faktory. Zásadním problémem je chudoba, od které se odvíjí problémy ostatní jako rozpad rodiny, nefunkčnost rodiny nebo v případě Číny extrémní nároky na dítě. Děti z chudších venkovských oblastí jsou lákány obchodníky s lidmi do měst, je jim nabízeno vzdělání a lepší budoucnost, bohužel jsou tyto děti nucené dělat různé legální i nelegální činy, jako jsou drobné krádeže na přeplněných místech nebo žebrání. Děti jsou často těmito obchodníky unášeny a dále zneužívány k výdělku. (Come Home, My Children. 2011, s. 18-19) S problematikou dětí ulice se potýká mnoho států, v každém státě jsou trochu jiné okolnosti, které dětské bezdomovectví ovlivňují. Každý stát je jinak a v jiném ohledu zranitelný, okolnosti, které zranitelnost a náchylnost k dětskému bezdomovectví umocňují, jsou válečné konflikty, živelné katastrofy nebo málo rozvinutá ekonomika v zemi. Příkladem lze uvést válku v perském zálivu v roce 1991. Před konfliktem se v Iráku na ulici nenacházelo ani jedno dítě, s konfliktem tento jev v Iráku rapidně vzrostl. (Street children the facts, 2005, s. 18-19) Nejčastější příčinou dětského bezdomovectví je tedy rozpad, dysfunkce nebo zneužívání ze strany rodiny, které je zapříčiněna nedostatkem zdrojů jako je vzdělání, zaměstnání a bydlení. Dalším přispívajícím faktorem, který děti stahuje na ulici a na dno společnosti je mentální onemocnění a různé psychické problémy. Chudoba a sociální zranitelnost tlačí na rodiny, ty se pod tímto tlakem rozpadají a vznikají zde patologické jevy. Pro extrémně chudé rodiny může být i malá krize enormní pohromou. (KARABANOW, 2006, s. 49-72) Ve Spojených Státech je příčinou útěku od rodiny právě sexuální zneužívání a domácí násilí pro cca 1 milion dětí.

Dle odhadů UNICEF se na ulici nachází zhruba sto milionů dětí, neexistuje jasná a přesná globální statistika, vždy se jedná o odhady. Jednotlivé státy mají problémy se sčítáním, jelikož tyto děti a rodiny nežijí pouze na jednom místě, ale různě se přemísťují. Oblasti postižené nejvyššími počty dětí ulice jsou Asie a Latinská Amerika. Rada Evropy podotýká, že se s tímto problémem stýká spousta zemí Evropy, v mnoha případech je ale problém špatně identifikován nebo nerozpoznán. (BOUKHARI, 1997 s. 6-8)

Pokud se zaměříme na pohlaví, zjistíme, že na ulici je mnohem více chlapců než dívek, dívky tvoří zhruba 3-30% celkového počtu těchto dětí. Dívky jsou obecně více zranitelné, na ulici se zranitelnost zvyšuje, jelikož mohou být vystaveny sexuálnímu

vykořisťování, a prostituci, tomuto jsou samozřejmě vystaveni i chlapci. Země, kde jsou děti nejčastěji sexuálně zneužívány a nuceny k prostituci jsou Indie, Spojené Státy, Thajsko a Brazílie. V postkomunistických zemích východní Evropy jsou také časté případy sexuálního násilí na dětech ulice. Dle odhadů UNICEF je kolem 2 milionů dětí, spíše dívek, sexuálně vykořisťováno a zneužíváno k prostituci a v porno průmyslu. Každým rokem je unášeno cca milion dětí za účelem sexuálního obchodu. (Street children the facts, 2005, s. 18-19)

1.4.3 Život na ulici

Život na ulici v sobě skrývá spousty obtíží. Nejčastějším problémem, se kterým se děti ulice stýkají je násilí, například násilí ze strany pořádkových úředníků, což je velice časté v Latinské Americe. Časté jsou násilné a sexuální útoky od kolemjdoucích nebo různých gangů. Vysoká míra užívání drog a alkoholu dělá děti více zranitelné, gangy mohou být jak v roli nepřítele, tak i v roli ochránce. Ochrana bývá jeden z nejčastějších důvodů, proč se dítě do gangu přidá. (Street children the facts, 2005, s. 18-19) Dítě žijící na ulici je tedy v nebezpečí fyzického, psychického nebo sexuálního druhu násilí, což zapříčiňuje různé úzkosti, deprese a psychické nemoci. Extrémní stresové a depresivní situace, jimiž je dítě vystaveno, mají fatální dopad na vývoj osobnosti. Více jak polovina těchto dětí trpí depresemi a úzkostmi, třetina na tento zármutek reaguje agresivním chováním a nedůvěrou. (GUARINO, 2010, s. 10-12) V mnohých případech je dítě v 15 ti letech věku zpuštěné drogami, užívají veškeré dostupné a levné návykové látky jako jsou různá lepidla, ředidla nebo oxid uhličitý z aut. Nadužívání těchto vysoce škodlivých látek zdůvodňují vysvobozením z žitého hororu života ulice a brzkým úmrtím. Aby na ulici přežily, prodávají to, co mají, od orgánů po trestní bezúhonnost. (BOUKHARI, 1997 s. 6-8) Dalším rizikem je nákaza virem HIV/AIDS. To platí u zneužívaných dívek, ale i chlapců, k prostituci. K nejčastějším nemocem, které děti ohrožují, patří různá parazitní onemocnění, jako jsou vši, různé kožní infekce z nedostatku hygieny a infekce horních cest dýchacích. Zajímavým faktem je výsledek studie z Nepálu a Guatemaly, kde byly děti ulice v lepším zdravotním stavu, než děti z chudých zemědělských venkovských oblastí. Z toho plyne, že vesnická chudoba může být horší a výraznější než chudoba městská. (Street children the facts, 2005, s. 18-19)

Děti ulice nemají místo ve světě dospělých, právě dospělými jsou poraženy, zneužívány a sráženy na ulici. Jedinými subjekty, které na tuto problematiku alespoň trochu úspěšně reagují, jsou neziskové a nevládní organizace. (BOUKHARI, 1997 s. 6-8) Velkým

problémem je diskriminace a přehlížení tohoto problému veřejností ale taky nepochopení jak snadné je se na ulici jako dítě dostat. Když lidí vidí sedící dívku na pláži v době, kdy by měla být ve škole, myslí si, že je to klasický záškolák, který čeká na své vrstevníky. Pravdou ale může být, že je to dívka, která je dítětem ulice, která nemá domov ani rodinu, které je nucena k prostituci nebo zneužívána k porno průmyslu. Ve vyspělejší společnosti může kolovat předsudek, že tyto děti se dobrovolně rozhodly pro život na ulici. Smutnou pravdou ale je, že se v mnohých případech na ulici cítí bezpečněji než se svou rodinou, ve které jsou vystavovány různým formám násilí. (Street life is not for children, 2007, s. 56-58).

V závěru této kapitoly připojím článek z časopisu Sociální práce/Sociálna práca. Je to výzkumná práce studentky, jež strávila několik měsíců v Zambii. Autorka se zde zabývala aplikací alternativní pedagogiky a prostřednictvím vzdělání rozvojem komunity. Problematiku dětí ulice v Zambii považuje za jeden z největších problémů této země, který je zapříčiněný zejména chudobou a osiřením. Zranitelnost dětí spočívá v deprivaci vzdělání, rodinného zázemí a tím pádem i sociálního rozvoje. Častou příčinou osiření je dle autorky smrt rodičů zapříčiněná onemocněním HIV/AIDS nebo odmítnutí ze strany rodičů. Nejúčinnějším východiskem z tohoto sociálního propadu je právě vzdělání. To má vliv na postavení jedince ve společnosti a je to faktor základního rozvoje. (ŠIMEČKOVÁ, 2009, s. 78-86) I když se Česká republika s tímto problémem nepotýká a literaturu o těchto dětech je možné jen s těžkostí najít. Nelze předvídat, jaké sociální problémy mohou vzniknout díky dnešní době. A kdy se například tento jev stane aktuálním v našem prostředí. Uzavírající myšlenkou je úvaha nad počtem těchto dětí. Dle odhadů UNICEF se tedy jedná o číslo sto milionů dětí, ale ve skutečnosti bude toto číslo mnohem vyšší.

1.5 Dítě na ulici v Indii

Tato kapitola bude věnována konkrétně dětem ulice v Indii. Bude zaměřená na příčiny útěků a jevy, které významně ovlivňují dětské bezdomovectví. Součástí této kapitoly budou i rizika, která jsou spojená s životem na ulici ale i několik příběhů z knihy Track (Fonseca, 2009) která mi poslouží jako hlavní zdroj. Existuje nespočet článků zabývajících se tímto fenoménem, ve většině případů jsou zaměřeny na jev ve světovém kontextu. Autor knihy Track je již dlouhou dobu ředitelem organizace Snehasadan, což je organizace zabývající se právě touto problematikou. V knize popisuje různé příběhy a situace, popisuje zde 40 let praxe v práci s touto cílovou skupinou. Kniha Track mi ale

nebude jediným zdrojem, dále mi posouží ještě dokumenty UNICEF, které se zabývají problematikou sociálně znevýhodněných dětí v Indii. Vypisují některé programy, které se zabývají rozvojem vzdělání a zdraví.

1.5.1 Nevyhovující podmínky života na ulici

V Indii je dětské bezdomovectví a pracující děti spojováno s fenoménem rapidního růstu a rozvoje měst. Tento pojem je úzce propojen s urbanizací, tedy masivním přemísťováním lidí, žijících ve vesnických částech do městských oblastí. Lidé z vesnic jsou ve městech znevýhodněni příslušností ke kastě, nebo omezení jazykem. Ve většině případů nejsou schopni zajistit si odpovídající obydlí, žijí tedy, kde se dá, na ulicích, pod mosty a ve slumech. V takovýchto obydlích je dítě mimo jiné zejména v nebezpečí infekčních chorob a fyzického i duševního strádání. Je zde nedostatek pitné a nezávadné vody, potravy a místa pro život. Děti jsou ohroženy epidemickými průjmy, podvýživou, infekcemi horních cest dýchacích díky prachu a nečistotám v ovzduší a parazitními onemocněními. (Chatterje, 1992, s. 4-10) Život ve slumu ani přímo na ulici není vhodný pro dítě ani pro dospělého člověka, hrozí různá onemocnění v důsledku špatné hygieny, nepřítomnosti odvodňovacích systémů. Zejména pak v monzunovém období. Nedostatek místa pro život, nedostatek nebo nepřítomnost toalet a špatná ventilace dotváří pro všechny, jak děti, tak dospělé, pro odpovídající kvalitu života nedostatečné a nevyhovující prostředí a podmínky, jež lze podle našich kritérií hodnotit jako závadné, anebo přímo nebezpečné. (Bose, 1992, s. 6-8)

1.5.2 Rodina jako příčina útěku

Útěk z takového prostředí a z takových podmínek je pro překvapivě velké množství dětí pouze možností naplnění naděje na lepší život. Popisovaný stav dokreslí případy sexuálního zneužívání v rámci rodiny, batolat a dětí prodáváných žebrákům. Tyto děti jsou v častých případech svědky znásilnění, vražd a různých patologických, respektive kriminálních, činů. V důsledku těchto svědectví a zážitků, jsou děti od útlého věku v nepředstavitelně traumatizované a nedůvěřivé. Rodinný problém, díky kterému děti prchají z domovů, může být opravdu neúnosný, ale může to být problém, který by vyřešila jednoduchá rodinná rehabilitace. Pro mnohé je pobyt v rodině mučící celou, děti jsou zjizveni jak na těle, tak na duši. Uvádím několik příkladů dětských osudů z knihy Track. (Fonceca, 2007, s. 17-21) Jedná se o malý exkurz a pouze pro ilustraci uvedu fragmenty z kazuistik popisovaných v knize, která nejen, že byla jedním ze stěžejních pramenů této kapitoly, ale i jedním z motivů, který mě dovedl k myšlence se

předmětnou problematikou blíže zabývat. Jedná se o případy, které jsou natolik otřesitelné, že jsem přesvědčena, že jejich popisem akcentuji význam nutnosti se daným problémem zabývat.

Jedná se o případy nezletilých dívek, jež jsou pohmožděné a zjizvené po celém těle od agresivních útoků rodinných příslušníků. Případy znásilňování těchto nezletilých dívek v rodinném kruhu, případy útěků s matkami, jež na ulici přišly o život, a z dívek se stali sirotci. Tyto hrůzné příběhy se ale týkají i chlapců, kterým umřeli sourozenci na vyhladovění díky nezájmu rodičů. Chlapců, kteří prodali své orgány za minimální finanční obnos a chlapců kteří se stali obětí sadistických pedofilů a agresivních útočníků. (Fonceca, 2007, s. 26.)

1.5.3 Obživa na ulici

Útěky v Indii probíhají nejčastěji ve formě nastoupení do dálkových vlaků, děti chtějí utéct co nejdále od problémů, mnohdy jsou fascinováni zázrakem zvaným Mumbai. Sní o tom, jak se dostanou do Bollywoodu, jak potkají známé herce, budou mít nové a lepší příležitosti k životu a budou si užívat na Mumbaiských plážích omývaných Arabským mořem. Pravda je ale jiná, dítě se propadne do jámy zvané chudoba, břehy Arabského moře se změně v žumpu a vysněný život v Mumbai noční můrou. Existuje mnoho možností, jak tyto děti skončí. Některé mají štěstí a jsou průbojnější, prodávají po vlcích a na rušných místech cetky, bižuterii a jídlo, nebo dělají průvodce turistům. Některé jsou lapeny do žebráckých gangů a jsou mrzačeny za účelem většího výdělku. Další jsou zaměstnávány v továrnách, kde i když dětská práce není legální, děti jsou zneužívány za minimální výplaty. Z některých se stanou žebráci nebo kapsáři, dívky nejčastěji končí ve spárech veřejných domů, pasáků a drog, jsou obětmi pedofilů. Tyto děti jsou používány takřka k čemukoliv, k pašování drog a alkoholu mezi státy, jsou unášené nebo nucené prodávat orgány. (Fonseca, 2007, s. 13-19) Problémy a rizika, se kterými se děti potýkají, je ne jen ohrožují, často je ale nutí k nelegálním činům, jako jsou drobné krádeže. Nejistota jídla je pro děti jednou z největších těžkostí, dítě, které poznalo absolutní hlad, už to nikdy nechce opakovat, raději si jídlo nebo peníze na jídlo ukradne nebo prohledá popelnice. (Fonceca, 2007, s. 27)

1.5.4 Dívky na ulici

Specifickou, zranitelnou a vysoce viktinní skupinou dětí na ulici jsou dívky. Právě ty jsou nejvíce vystaveny sexuálnímu vykořisťování a útokům. Na ulici jsou takřka

k nerozeznání od chlapců a v mnoha případech jsou i agresivnější než chlapci. Je to určitá maska a reakce na potencionální nebezpečí a prevence proti zneužívání. Dívky volí útek z domova pouze v nejextrémnějších případech, jelikož jsou extrémně zranitelné. Pokud nezvolí útek, vezmou si prvního chlapce, který o ně projeví zájem, ve víře lepších zítřků se ale propadají do kolotoče fyzických útoků a nehumánního zacházení ze strany manžela. (Fonceca, 2007, s. 38-39)

Život na ulici není pro dítě vhodný a nezajišťuje jim vhodný rozvoj odpovídající střední třídě v Indii. Jsou ohroženy veškeré základní biologické, psychické, sociální i vývojové potřeby dětí, nenaplňováním těchto potřeb je dítě ohroženo ve vývoji ale i na životě. Dětem není poskytováno dostatek stimulů, pro zdravý vývoj a rozvoj. Lze konstatovat, že přestože si na ulici osvojí i praktické kompetence, včetně toho, jak denně přežívat, pro jejich rozvoj a vývoj je jejich životní situace jednoznačně nežádoucí. Děti na ulici ztrácí dětství a stávají se předčasnými, nedostatečně rozvinutými dospělými bojujícími dennodenně o holý život, potravu a úkryt.

2 Existující formy pomoci

Pokud se ve společnosti vyskytne nějaký sociální problém, společnost a sociální politika dané země na problém reaguje. Právě reakce na nepříznivou životní situaci, která se v daném prostředí vyskytuje, se nazývá sociální pomocí. Právě sociální pomoc může být formou, jak sociální problém vyřešit a vypořádat se s jeho dopady. Existují dvě formy sociální pomoci, první formou je právě formální podoba sociální pomoci, Ta probíhá ve spolupráci se státem a s orgány sociální politiky. Druhou podobou je neformální typ sociální pomoci, jedná se zejména o solidaritu, ať už v rodinné, sousedském nebo jakémkoliv kruhu. Jako neformální sociální pomoc považuji sociální služby, které nejsou realizovány za pomoci státu. Sociální pomocí se v mé práci zabývám právě z důvodu, že na deprivace v jednotlivých dimenzích aplikuji různé dostupné formy sociální pomoci, zejména se zaměřuji na navštívenou organizaci Snehasadan. Pro mou práci je tedy nezbytné nutné definovat, co je sociální pomoc.

2.1 Sociální pomoc

Tento termín vznikl postupně, nejprve šlo o chudinskou péči, později o sociální péči a dnes v moderním pojetí se jedná o sociální pomoc. Označuje formu státního přerozdělování, jímž stát pomáhá osobám ve stavu nouze, které nejsou schopni

vlastními silami zabezpečit své základní životní potřeby. (TOMEŠ, 2010, s. 37) Nový koncept sociálního fungování vychází z toho, že každý člověk je zodpovědný za své jednání a sociální pomoc přichází nejprve v užších kruzích. Cílem sociální pomoci tedy není se o člověka v plné kompetenci postarat, ale navrátit mu ztracenou sociální suverenitu, pomoci občanovi překonat přechodné stádium sociálně ekonomických obtíží, nebo řešit trvalou sociálně náročnou situaci. V posledním případě jde o osoby, které ani za pomoci sociálních subjektů nejsou schopny sociální nezávislosti. Základním cílem sociální pomoci je tedy zabránit osobám, aby upadly do stavu trvalé sociální závislosti. Sociální pomoc začíná fungovat v případě, že člověk je v situaci absolutního nedostatku základních životních potřeb a není schopen si pomoci sám, ani za podpory rodiny. Systém sociální pomoci řeší situace, kde dochází k ohrožení práv a potřeb, kdy se občané nacházejí ve stavu hmotné nouze nebo je v sociální nouzi a není schopen zabezpečit své potřeby vlastními silami a v případě že občanu jakákoliv zmíněná situace hrozí. (KREBS, 2005, s. 286-308)

Problematika dětí ulice je složitým problémem. Cílem sociální pomoci pro tento případ je pomoci překonat dlouhodobě nepříznivou sociální a ekonomickou situaci. Je otázkou, zda je možné těmto dětem, tedy rodinám na ulici navrátit suverenitu tak, aby byly schopné sociálně fungovat. Významné místo v sociální pomoci v Indii má právě mezilidská solidarita. Sociální politika země nemá dostatek prostředků k zajištění aktivit a projektů pro děti ulice. O tom, co znamená sociální zajištění a sociální pomoc v kontextu rozvojové země bude pojednávat následující kapitola.

2.2 Sociální pomoc v Indii

Na termín sociální pomoc v Indickém kontextu není možné hledět optikou našich kulturních podmínek. Uvedu zde několik definic aplikovaných v Indické sociální politice, problémy spojené s naplňováním cílů sociální politiky a závěrem přidám několik politických programů, soustředících se na prevenci a sociální rozvoj.

2.2.1 Problémy spojené s realizací aktivit sociální politiky v Indii

V rozvojových zemích žije enormní část lidí na odlehlých oblastech, kde jsou odříznuti od veřejných zdrojů a institucí, jako jsou vzdělání, zdravotnictví a pracovní trh. Toto odříznutí, neboli marginalizace, dělá chudou populaci velice zranitelnou a náchylnou k otřesům, způsobeným změnami životního cyklu a rozvojem ekonomiky. Účinnost programů sociální politiky se snižuje, navzdory potřebě sociální jistoty a sociálního

zabezpečení v rozvojových zemích není zcela jasné, zda tyto rozvojové země jsou schopny aplikovat nástroje sociálního zabezpečení. Zavedení programů sociálního zabezpečení je velice náročné díky rozpočtovému omezení, spojenému s rozvojovým hospodářstvím. Tradiční jev v rozvojovém hospodářství je neformální sektor, který nad formálním převyšuje. Díky tomuto neformálnímu sektoru, zejména na pracovním trhu, mají rozvojové země výrazně sníženou schopnost vybírat daně. (JUSTINO, 2007, s. 367-382) Právě neformální systém zaměstnání a nezaměstnanost je problémem, v některých komunitách se může nezaměstnanost vyšplhat až na 50%. Populace v komunitě je v těchto případech bez zdrojů a postavena před výběr, zda za neveliký výdělek z neformálního vzdělání zaplatit jídlo, nebo nájem. (ASHAWASEGAI, 2011, s. 11-12)

Právě neformální sektor práce a tím pádem nemožnost získávat zdroje na realizaci aktivit sociální politiky v Indii, je dle mého názoru jedním z klíčových problémů. Další ztěžující podmínkou je přítomnost více závažných sociálních problémů, díky nahromaděným sociálním problémům je složité rozhodnout se, jaký problém je pro řešení zásadní.

2.2.2 Problematika definice sociálního zabezpečení v Indii

Výzkumníci a političtí poradci tvrdí, že základní sociální zabezpečení chudých je možné pouze za přítomnosti dlouhodobého hospodářského růstu, který zapříčiňuje zvyšování životní úrovně populace. Ekonomický růst je důležitý, ale nepřináší sám o sobě sociální rozvoj populace. K tomu je důležitá sociální politika dané země a vhodně zvolené nástroje pro sociální rozvoj. Již jsem zmínila definici sociálního zabezpečení od Mezinárodní organizace práce (ILO), pro přiblížení problematiky ji ještě jednou zmíním. „Sociální zabezpečení je ochrana, kterou společnost poskytuje svým členům prostřednictvím řady veřejných opatření, proti ekonomické a sociální nouzi, způsobené přerušením nebo snížením výdělku v důsledku nemoci, mateřství nebo pracovního úrazu, invalidity nebo smrti, poskytovaná lékařskou péčí a poskytováním finanční podpory pro rodiny s dětmi.“ (JUSTINO, 2007, s. 367-382) Definované formy nouze jsou charakteristické pro rozvinutou a rozvíjející se ekonomii. V rozvojových zemích je poskytování finančních dávek a podpor v nezaměstnanosti a mateřství nebo uplatňování důchodových systémů značně omezeno. Právě tyto dávky a podpory jsou nedílnou součástí vysoké životní úrovně ve vyspělých a rozvinutých zemích. K plošnému poskytování pomoci a podpory je potřeba sofistikovaných programů, spojených

s finanční dostupností. Moderní sociální zabezpečení obyvatel je v rozvojových zemích finančně nerealizovatelné a rozsah chudoby a zranitelnosti v rozvojových zemích nadměrně zvyšuje sociální rizika, uvedená v definici sociálního zabezpečení od mezinárodní organizace práce. Pojem sociálního zabezpečení je tedy v případě Indie omezen sociálními a ekonomickými potřebami, více vhodný termín je sociální ochrana. Pod pojmem sociální ochrany v rozvojových zemích si můžeme představit snížení rizik a nepřijatelné sociální, ekonomické, zdravotní a pracovní deprivace a ochrana společnosti proti socioekonomickým neštěstím, které jsou v definici sociálního zabezpečení uvedené. (JUSTINO, 2007, s. 367-382)

Na místo termínu sociální pomoc je tedy lepší aplikovat termín sociální ochrany. Sociální ochrana se zabývá všemi, tedy i pro nás nedostupnými riziky, které se v zemi vyskytují. Je nezbytně nutné do termínu zakomponovat lidská práva, jelikož zde dochází k porušování ne jen lidských práv, ale také práv dětských. Termín sociální ochrana se vyskytuje spíše v sociální politice, při přibližování dostupných sociálních služeb a aktivit těchto služeb můžeme vycházet z pojmu sociální pomoci.

2.2.3 Sociální ochrana

Sociální zabezpečení se záměrem řešit cíle sociální ochrany je nutné, aby bylo aplikované do bezpečnostních sil, důležitá je prevence proti jakékoliv deprivaci a podpora lepších šancí na individuální rozvoj. V tomto smyslu sociální politika neřeší pouze výsledek vývoje a pokroku, ale také podporuje rovný přístup k zaměstnání a veřejným institucím. Termín sociální ochrana se tedy rozšiřuje o aspekt lidských práv. (JUSTINO, 2007, s. 367-382) Politická ochrana lidského kapitálu probíhá ve formě přístupných nemocnic a doktorů, přístupu do školy a přístupu k pojištění. Politická ochrana fyzického kapitálu je prováděna ve formě zřizování pracovních míst, rozvojem venkova, zpřístupněním bydlení, zlepšující se infrastrukturou, snižováním odlehlosti některých skupin a zlepšením přístupu ke kapitálu prostřednictvím poskytování mikro půjček drobným podnikatelům a zemědělcům. (JUSTINO, 2007, s. 367-382)

2.2.4 Zaměření politických programů na podporu dětí ulice

Sociální pomoc tak, jak jí známe ze systému sociálního zabezpečení České republiky, se v Indii vyskytuje pouze zřídka. Pokud zde nějaká sociální pomoc probíhá, nejčastěji je to prostřednictvím neziskových organizací, které poskytují nejrůznější sociální služby. Uvedu zde několik programů, které se soustředí právě na pomoc dětem ulice. Cílová

skupina dětí ulice je poměrně nově definovaná, dříve patřila do kategorie sociálně znevýhodněného dítěte, což byl velice široký pojem zahrnující široké spektrum znevýhodněných dětí. Programy soustředící se na problematiku dětí ulice se stěžejně soustředí na potřeby těchto dětí jako podvýživu, špatný zdravotní stav, násilí a jejich vykořisťování a vzdělání. Tento fenomén nemůže být vyřešen pozavíráním dětí z ulice a následným umístěním do ústavů, nebo pouhým legislativním aktem. Řešením toho problému je v první řadě porozumění sociálně ekonomických faktorů s tím spojených. (Bose, 1992, s. 20-21.)

2.2.5 Rozdělení programů

Hlavním kritériem pro realizaci jednotlivých programů spočívá v tom, zda je dítě osiřelé nebo je na ulici s celou rodinou. Dle tohoto základního kritéria jsou služby zřizované na míru. Služby pro osiřelé děti poskytují ubytování, právní ochranu, stravu, sociální rehabilitaci a poradenství. Děti, které se ocitá na ulici nebo ve slumu s celou rodinou, jsou určeny odlišné služby a programy na míru a to například rodinná rehabilitace, podpora výživy a zdraví. Většinou se tu jedná o komunitní programy, jelikož tyto rodiny žijí v komunitách, nikoliv osamocené. Široké spektrum programů odpovídá cílové skupině pracujících dětí a dětí ulice. Tyto programy jsou rozděleny do kategorií. Ekonomické programy se starají o příjem a zajištění dětí a rodin s dětmi. Další programy se zabývají přístřeším, tedy zajištěním dostupného a kvalitního obydlí. Programy, zabývající se službami pro tyto děti a rodiny s dětmi zřizují různé speciální otevřené školy, poradny nebo alternativní formy bydlení. (Bose, 1992, s. 20-21.)

2.2.5.1 Zdravotní programy

Tyto programy reagují především na chudé zdraví těchto dětí ale také na základní zdravotnictví. V Indii jsou zřízeny bezplatné veřejné nemocnice, ordinace a různá centra péče pro chudé a znevýhodněné děti. Za pomoci UNICEF byl roku 1986 zřízen program jménem Městské základní služby, zaměřené na rozvoj chudých dětí a žen. Tento program pokrývá základní zdravotní péči dodávky vody a základních hygienických potřeb a také poradenství matkám, jak pečovat o novorozence. Následným politickým programem jsou Integrované služby na rozvoj dítěte. Tento program se soustředí na děti pod 6 let a ženy mezi 15-45 rokem žijící ve slumové nebo vesnické oblasti a patřící do domorodých kmenů. Program poskytuje imunizaci, zdravotní kontroly a nutriční vzdělání pro ženy, dále se soustředí na neformální předškolní vzdělání pro děti. Vznikl v roce 1976 a v dnešní době je to nejrozsáhlejší intervenční program pro předškolní děti

v zemi, který obsahuje asi 220 projektů. Stát dále poskytuje univerzální imunizaci, jejíž cílem je vyhnout se dětským nemocem, které jsou běžně léčitelné, ale pokud se neléčí, zapříčiňují smrt. Mezi hlavní programy patří zejména rozdávaní jodizované soli, prostřednictvím veřejného systému a tímto dostat pod kontrolu strumu. Dalším cílem a aktivitou tohoto programu je profylaxe proti nutriční anemii. Jedná se o poskytování denní dávky železa a kyseliny listové a distribuce soli se železem pro těhotné a kojící ženy a děti mezi 1-5 rokem. Další položkou programu je profylaxe proti slepotě, tedy podávání vitamínu A dětem mezi 1-5 rokem života. Vláda dále zřizuje centra, kde se matky mohou vzdělat o nutriční hodnotě potravy a také v oblasti péče o dítě v nemoci, jelikož se stává, že děti umírají na nejběžnější nemoci. Jednou z větších hrozeb pro děti je dehydratace v případě průjmu. S tím souvisí nedostatek pitné vody na ulicích a ve slumech. Odhaduje se, že zhruba 10% dětí je ohroženo dehydratací. Mezi těmito dětmi je jedno procento těžce ohroženo na životě a v ohrožení smrti. (Bose, 1992, s. 22-25)

2.2.5.2 Vzdělávací programy

Vedle zdravotnictví je nezanedbatelným aspektem rovněž vzdělání, jež je důležité pro přirozený rozvoj dětské osobnosti a individuální kvalitu života. Obecně je dokázáno, že zde existuje vztah mezi stupněm vzdělání a výší příjmu. Negratnost zapříčiní nejen nerovnost ve společnosti a nedostatečný rozvoj, ale i deprivaci a vykořisťování. Velice důležité je podotknout, že bez vzdělání se člověk nemůže nevymanit z ostrých drápů chudoby. Politika se nyní soustředí na zvyšování gramotnosti a tedy rozvíjení kvality života. Existuje nespočet faktorů, předurčujících špatný školní výkon dítěte. Zásadním faktorem je skutečnost, že děti pracují a zajišťují rodinu, dívky se starají o domácnost i ve velmi nízkém věku. Prioritou rodičů není vzdělání a tedy budoucnost dítěte, ale přítomnost a přežití. Rodič, který dosáhl vzdělání, považuje za prioritu vzdělání a větších možností v budoucím životě. Velice ovlivňujícím faktorem je výchova. Dítě ale i rodina může mít strach ze školních metod nebo z finančních nároků. Zde je nutná informovanost sociálními pracovníky, jelikož každé dítě má nárok na bezplatnou školní docházku a základní vybavení potřebné k navštěvování školy. (Bose, 1992, s. 34-37.)

Mezi vzdělávací programy patří předškolní výuka, tedy zřizování školek, jeslí a služeb denní péče o děti. Tyto služby jsou zřizovány jako součásti státních škol ale různých organizací.

Bezplatné základní vzdělání je dalším programem, který probíhá ve státních školách. Výuka zde probíhá v různých jazycích, podle oblasti a dále ve státních jazycích, jimiž jsou hindí a angličtina. Pro sociálně znevýhodněné děti je poskytováno veškeré vybavení, potřebné ke studiu. Za zmínku stojí zejména uniforma, díky které se smažou sociální rozdíly mezi dětmi, a sociálně znevýhodněné děti mohou bez problému navštěvovat základní školu. Dále jsou poskytovány obědy, učebnice, papíry, psací pomůcky a stipendia. V souvislosti se vzděláním existuje program Operace černá tabule. Ten se zabývá zlepšováním a poskytováním zařízení škol, personálního vybavení, techniky a učebních materiálů. Vedle formálního vzdělání existuje také neformální verze vzdělávání. To znamená zřízení speciálních tříd pro pracující děti a dívky, které pracují v domácnosti. Tyto třídy jsou zřízeny ve slumech a na vesnicích buď školami, nebo různými dobrovolnými agenturami. Tyto třídy se řídí flexibilitou, přihlížejí na okolnosti, které dítěti brání ke vzdělání. Využívají se speciální a rozmanité techniky výuky. Bohužel tyto třídy a školy jsou obecně na nižším stupni kvality vzdělání, než školy státní. Dalším problémem je, že podíl sociálně znevýhodněných dětí je zhruba jedna třetina, což je vysoký podíl dětí, kteří navštěvují neformální školy. (Bose, 1992, s. 34-37.)

2.2.5.2.1 Problémy spojené se vzděláváním dětí

Na vzdělávání dětí navazuje vzdělávání dospělých. Národní program pro vzdělávání dospělých vznikl v návaznosti na vysokém podílu negramotnosti lidí mezi 15-35 rokem věku. Diskutovanou otázkou je, jaký krok je zásadnější, zda se soustředit na vzdělávání dětí od útlého věku, jelikož pouze cestou vzdělání tyto děti mohou mít o něco lepší budoucnost. Stěžejním aktuálním problémem je skutečnost, že děti jsou posílány do práce za účelem uživení rodiny. V případě že budou vzdělávání dospělí, pochopí, že právě vzdělání je základem pro lepší budoucnost a lepší pracovní podmínky. Dá se předpokládat, že gramotní rodiče budou své děti motivovat ke vzdělávání a budou schopni svým dětem s probíranou látkou v případě potřeby pomoci. Nacházíme se ale v zamotaném kolotoči, jelikož rodiče potřebují své děti ekonomicky zajistit, nemohou si dovolit opustit zaměstnání a vzdělávat se. Jak jsem již zmínila, většina těchto sociálně znevýhodněných lidí pracuje v neformálním sektoru. Neformální sektor je spojený s minimálním a podprůměrným platem. Z tohoto důvodu pracují i děti na úkor vlastního vzdělání, jelikož je nezbytný každý příjem, na kterém je rodina závislá. Pokud se začne se vzděláváním dětí od útlého věku, rodina přijde o příjem, který pro ně může být

klíčový k přežití. Dítě není rodiči podporováno a motivováno ke studiu. V případě neporozumění látky mu doma s látkou nikdo nepomůže, jelikož rodiče jsou negramotní. Strategií tohoto programu je udělat veliký posun prostřednictvím mobilizace učitelů, studentů, vědců, technologů a dobrovolníků, kteří budou tento program vést. (Bose, 1992, s. 34-37.)

Na závěr lze zmínit národní Institut otevřeného školství, což je program, který vznikl v roce 1989 ministerstvem rozvoje lidských zdrojů. Tento institut poskytuje různé formy vzdělání, od základního vzdělání přes vzdělání odborné a život obohacující. Kapitulu si dovoluji uzavřít myšlenkou, že pokud bude zajištěno kvalitní základní vzdělání pro všechny znevýhodněné děti ať už slumové, nebo domorodé nebo děti ulice, bude to enormní mezník v rozvoji lidských zdrojů. Není však možné opomínat odpovídající a kvalitní výchovu. (Bose, 1992, s. 34-37.) Bez efektivního vzdělávacího působení na dospělé se však i tato myšlenka může stát bezpředmětnou; případná přijatá opatření v naznačeném směru mohou dopadnout jako neefektivní a neúčelná.

Tyto programy jsou aktivitami sociální politiky Indie, ale realizují se za pomoci neformální pomoci, tedy sociálních služeb. Například vakcinace probíhá v kontaktním centru v Borivili, ale není to aktivita organizace Snehasadan. Je to aktivita státu, jež pro realizaci aktivit využívá sociálních služeb, tedy neformální sociální pomoci.

2.2.6 Neformální pomoc

Nejčastější a nejvíce viditelnou sociální pomocí v Indii je mezilidská solidarita. Ta v Indii probíhá ne jen mezi bohatými a chudými, ale i mezi dětmi samotnými, ty pokud ukořistí nějakou stravu, dělí se o ni s ostatními dětmi na nástupištích, ulicích a jiných místech pobytu. Příkladem mezilidské solidarity je rozdávání jídla z dálkových vlaků, které se nevyhazuje, ale rozdává právě těmto dětem, žijícím na ulici. Takto to chodí i v mnoha hotelech. Pokud se dítě na ulici octne úplně samo, jen v minimálních případech opravdu samo zůstane. Ve spoustě případů se o opuštěné dítě začne v rámci mezi starat rodina kamaráda nebo vzdálení příbuzní. Jen zlomek dětí je opravdu opuštěných. Neformální pomoc probíhá i prostřednictvím neziskových organizací, takovou je i již zmíněná Snehasadan. Organizace Snehasadan těmto dětem poskytuje střechu nad hlavou ve formě SOS vesniček³ dále různé sociální rehabilitace a terénní

³ Cílem SOS vesniček je poskytnout přístřeší dětem bez rodičů a umožnit jim vyrůstat v rodinném prostředí. Toto rodinné prostředí tvoří pěstouni, kteří tyto děti připravují na budoucí život. (SOS vesničky, nedatováno,a)

pomoc. V organizacích sociálních služeb může být realizovaná i aktivita formální sociální pomoci. Organizace se zaměřuje i na podporu ke vzdělání a celkový rozvoj osobnosti.

V následující praktické části vycházím z informace, že dítětem ulice je chlapec či děvče do osmnácti let věku, které na ulici žije, nebo zde tráví většinu svého času. Vycházím z předpokladu, že každé dítě má svá práva a potřeby, jež nutné naplňovat aby dítě mohlo dosáhnout kvalitního rozvoje osobnosti. Sociální službou rozumíme veškerou pomoc, která je dětem v sociálně nepříznivé situaci k dispozici. Může se jednat o sociální služby, státní programy ale také o solidární smýšlení ostatních lidí. Následuje praktická část, zde se práce bude zaměřovat na jednotlivé potřeby, které jsou nebo nejsou naplňovány. Ale také reakcí organizace Sehasadan v podobě konkrétních služeb a aktivit.

Praktická část

Pro svou praktickou část práce jsem si zvolila kvalitativní výzkum, vhodný pro porozumění jevu a hloubkovému poznání zkoumané skutečnosti. Tato metoda výzkumu nám podává celkový holistický pohled na situaci. Konkrétně případovou studii, která do hloubky zkoumá konkrétní jev či situaci díky rozsáhlému sběru dat a delší době trávené v terénu. Jako student sociální práce jsem si pro studii vybrala koncept sociálního fungování, který je více než vhodný k vyhodnocení ale i porozumění klientovi životní situace. Jedná se konkrétně o deskriptivní případovou studii, jež umožňuje dopodrobna popsat zkoumaný jev. Pro vysvětlení a popsání termínů kvalitativní výzkum a případová studie mi poslouží dva autoři a to Hendl a Disman. Popíši zvolený výzkumný vzorek, přípravu a průběh realizace výzkumu, který doplním i několika vlastními zjištěními, které se s odstupem času jeví při podobné práci jako praktická.

3 Metodika výzkumu

Zde bude popsána zvolená metodika výzkumu. Dle různých autorů se pokusím popsat typologii případové studie a připojím i výhody a nevýhody zvoleného typu výzkumu.

3.1 Kvalitativní výzkum

Jednoznačnou charakteristikou kvalitativního výzkumu je mnohost informací, které nejsou jen povrchními, ale hloubkovými a redukovaný počet pozorovaných a

zkoumaných. Výzkumník, který je zaměřen na kvalitativní výzkum to nemá v praxi úplně jednoduché. Neustále musí hodnotit a analyzovat informace, sběr a analýza probíhají v jeden čas a až následně se výzkumník rozhodne, jaké informace jsou mu užitečné a jaké nikoliv. Pro kvalitativní výzkumnou metodu je platná induktivní logika, jejíž podstatou je pozorování a sběr dat. Následné pátrání po pravidelnostech a formulace předběžného závěru. Specifikum této metody spočívá i v otevřenosti respondenta, jelikož rozhovor se bude ubíhat právě tím směrem, jakým ho respondent nastaví. Odpovídá to poslání této metody, které se soustředí na porozumění lidem v sociálních situacích. Samozřejmostí je, že tazatel by měl umocňovat respondenta k tomu, aby řekl co nejvíce. Pro tuto výzkumnou metodu je také charakteristický intenzivnější kontakt s terénem, díky kterému je tazatel schopen zreflektovat každodennost jedinců, společností nebo organizací. Mezi základní metody kvalitativního přístupu patří pozorování, analýza textů a dokumentů, která slouží ke kvalitnímu teoretickému základu, rozhovory a audio i video záznamy. (Disman, 2000, s. 286; Hendl, 2005, s. 51)

Výhodami metody kvalitativního výzkumu jsou například hloubkový pohled do problému a vnímání okolí. Díky hloubkovým rozhovorům můžeme nahlédnout na zkoumanou skutečnost, která se ve společnosti, skupině nebo komunitě vyskytuje z blízké perspektivy. Realizace kvalitativního výzkumu probíhá v přirozeném prostředí, nemělo by tedy docházet k ovlivňování zkoumacích podnětů. Zohledňuje lokální podmínky a kulturní jevy ve společnosti zažité. Hledá souvislosti ve vymezeném místě a pro toto místo je platná. A pomáhá při počátečnímu porozumění zkoumaného problému. (Disman, 2000, s. 287; Hendl, 2005, s. 52)

Hlavním indikátorem pro výběr kvalitativní metody výzkumu byl právě hloubkový obraz zkoumaného jevu a možnost, dozvědět se o tomto jevu co nejvíce. Dle mého názoru je právě tato metoda vhodným přístupem k výzkumu, který se zabývá právě takovým složitým tématem, jako jsou děti ulice.

3.2 Případová studie

Pro výzkum pomocí případové studie, je charakteristické intenzivní studování určitého, zvoleného tématu. Jedná se tedy o rozborný popis případu do hloubky, v jeho skutečné souvislosti. Obecným charakterem případové studie je, že v sobě skrývá prvky etnografie, jež zkoumá a popisuje kulturu a kulturní podmínky v dané společnosti. Ale

má v sobě také prvky biografického výzkumu, který se zabývá zkoumáním života člověka. Zkoumá posloupnost určitých jevů, načež se snaží najít souvislosti, kterými chce vysvětlit fenomény ve společnosti. Výzkumnou otázkou případových studií by mohla být charakteristika jednotlivých případů. V podstatě jde o zachycení složitosti případu, který je nějak lokálně vymezený. Prostřednictvím případové studie se snažíme ponořit hluboko do případu a porozumět mu. Tato studie spočívá ve sběru velkého množství informací a hledání struktur, které se zde vyskytují. (Hendl, 2005, s. 103-104; Olecká, Ivanová, s. 63-64)

3.2.1 Typy případové studie

Existuje několik typů případových studií, můžeme tedy rozlišovat osobní případovou studii, jež se zabývá určitým jevem v životě člověka. Dále případovou studii, která se zaměřuje na komunity a zkoumá jejich život, případovou studii zabývající se různými sociálními skupinami, nejčastěji rodinami a zkoumání se vztahy a aktivity a rámci této skupiny. Dále existuje případová studie zkoumající události, rolí a vztahů a případová studie organizací a institucí, jež pro mě bude stěžejní. Právě případová studie organizací a institucí zkoumá firmy, organizace a různé instituce jako třeba škola nebo výbory. Výzkum se zaměřuje na realizaci programů v jednotlivých institucích. (HENDL, 2005, s. 105) Pro práci je zvolena deskriptivní případová studie, jež se zaměřuje na organizaci.

3.2.2 Výhody a nevýhody případové studie

Výhodou případové studie je právě možnost se do hloubky naučit o neznámém fenoménu, díky případové studii můžeme porozumět důležitým hlediskům. Případová studie může být vhodným doplňkem pro ostatní typy výzkumů, může posloužit jako zdroj hypotéz a zkoumá ojedinělost jevu. Má ale také nějaké nevýhody, jimiž jsou nemožnost aplikovat výstupy z výzkumu v jiném než zkoumaném kontextu, ohrožovat důvěryhodnost výzkumu může aplikace výzkumníkovi subjektivitu do analýzy a sběru dat. (HENDL, 2005, s. 110 – 112)

Ze všech typů kvalitativního výzkumu byla právě případová studie pro realizaci tohoto výzkumu nejvhodnější metodou. Právě přítomnost etnografických prvků, které se soustředí na popsání jevu v kulturním kontextu, jsou ideální pro popis problému v takto odlišné zemi, jakou je Indie.

3.3 Výzkumný vzorek

Výzkumným vzorkem je organizace Snehasadan, jelikož se zabývá sociální pomocí a realizací sociálních služeb pro děti ulice, ale také pro to, že jsem měla možnost tuto organizaci navštívit.

3.4 Sběr dat

V první řadě šlo o důkladnou analýzu dostupné literatury a hledání vhodné literatury v Indii. Následovný sběr dat probíhal formou hloubkových rozhovorů s dětmi, využívajícími služby organizace Snehasadan, ať už terénní nebo různé pobytové služby. Významnými respondenty se mi stali sociální pracovníci a ředitel organizace, kteří mají několikaletou zkušenost v této organizaci. Nedílnou součástí sběru dat bylo také pozorování, které jsem využívala hlavně ke sběru dat ohledně mezilidské solidarity ale také k nastínění denního života těchto dětí.

4 Reflexe výzkumu

4.1 Příprava

Výhodou pro realizaci výzkumu byly již předešlé poznatky o této problematice a zkušenost z dobrovolnické stáže na Ukrajině a již předchozí shromažďování literatury o dětech ulice. Jelikož se v České republice o tomto tématu moc nepíše, šlo o analýzu cizojazyčné odborné literatury. V našem konceptu se tento problém nevykytuje a literatura se tímto jevem moc nezajímá až na organizace zabývající se rozvojovou spoluprací. Než jsem šla do terénu, snažila jsem se co nejlépe připravit veškeré podklady a konkrétnosti, na které se chci zaměřit při realizaci pozorování. Nedílnou součástí přípravy výzkumu bylo prostudování metodologie případové studie a vůbec vhodná volba tohoto kvalitativního přístupu.

4.2 Průběh

Přímo v Indii se mi podařilo nalézt základní literaturu, která mi poskytovala ne jen inspiraci ale také stěžejní zdroj informací o tématu. Při sběru dat jsem se potýkala s problémem jazykové omezenosti a bariéry. Při rozhovorech s dětmi, které žijí přímo na ulici, jsem musela spoléhat na překlady od sociálních pracovníků. Nejsem si tedy jista detailností překladů a toho, že mi pracovníci sdělili všechny pro mě zajímavé a potřebné situace. Musela jsem být neustále na pozoru a stále se vyptávat a doptávat. Velikou výhodou pro mě bylo, že některé dívky mluvily výborně anglicky a nebály se

rozpovídat o svém životě. Byly otevřené, vstřícné a tolerantní při situacích, kde se dostávala naše odlišná kultura do konfliktu nebo nedorozumění. Sbírala jsem tedy veškeré možné informace a každou chvíli analyzovala, zda jsou pro mě potřebné nebo nejsou a v každém okamžiku jsem hledala nějakou strukturu nebo jev, který se opakoval. U některých jevů to bylo v celku snadné, jelikož se daly vyzorovat. U dalších jevů jsem musela hodně pátrat a doptávat se co to je a proč to tak je. Toto byly moje nejfrekventovanější otázky. Asi nejsložitější pro mě bylo vyhodnocovat potřebnost informací, jelikož mi vše připadalo nesmírně zajímavé a nutné sdělit dál. Konečné vyhodnocení neproběhlo hned, jelikož nejsem zkušený výzkumník a respondent, doptávala jsem se i později. Po návratu do České republiky jsem informace nadále získávala prostřednictvím elektronické pošty. A díky neustálému opakování a stmelování struktur a pravidelností jsem na další struktury přicházela zpětně, právě díky vyhodnocování.

Připojím několik připomínek, které jsou nezbytné pro realizaci takového výzkumu. V první řadě je nutné mít vážně kvalitní teoretický základ. Já jsem díky předchozí zkušenosti a vlastnímu zájmu zkušenost měla. Ale bohužel jsem se zaměřila pouze na jeden konkrétní jev dětí ulice a již neuvažovala, která témata onomu problému předcházejí a jejichž vydefinování je nezbytné. Po doladění a zpětném rozšíření teoretického základu jsem přišla na kvantum nových informací, které by byly vhodné zkoumat dál. Můj problém, dovolím si napsat, byla do určité míry roztěkanost a zájem o veškeré dostupné informace, kdy mi později právě vyhodnocování a analýza dělala největší problém. Dalším skutečností, která mi realizaci výzkumu ztěžovala, byla právě jazyková omezenost, kdy jsem musela dohledávat odborné termíny. Jazyková bariéra mezi mnou a dětmi již byla zmíněna. Díky ní byla naprostá většina informací zprostředkovaná a možná i do jisté míry upravená tlumočením, resp. interpretací obsahu tlumočnickem.

4.3 Životní situace

Koncept sociálního fungování je dle mého názoru vhodný k mnou realizované případové studii. Zejména z toho důvodu, že dle tohoto konceptu sociální pracovník může snadněji pochopit klientovu situaci, nebo situaci komunity. Vždy záleží na cílové skupině. Sociální pracovník dokáže dle dimenzí, od kterých se odvíjejí již zmiňované základní životní potřeby pochopit, kde je klíčová bariéra či deprivace a následně pracovat na odstranění této bariéry, nebo jejího upravení. Právě životní situace je

komplex, který díky tomuto konceptu vnímáme, je originální a neopakovatelný. Nelze tedy bagatelizovat určitý jev nebo problém a tento vzorec přenášet do dalších zemí. Stále je nutné mít na mysli, že každá zem má vlastní kulturní vzorce a způsoby. Bariéry a předpoklady osob, jež mají nějaký sociální problém, který se v návaznosti na kulturním vzorci a zvycích ve společnosti výrazně liší.

4.3.1 Koncept sociálního fungování a životní situace

Koncept sociálního fungování pomáhá sociálním pracovníkům lépe se orientovat v životní situaci, v níž se klient právě nachází. Významnou autorkou tohoto konceptu je Barttleová (1970), která koncept vymezila v knize „The common base of social work practise.“ Uvádí, že sociální fungování klienta probíhá na základě interakcí mezi člověkem a jeho okolím. To znamená, že člověk a okolí spolu neustále komunikují a narážejí na potřeby a požadavky mezi sebou. Podstatou konceptu sociálního fungování je vize, že člověk a jeho okolí jsou ne jen v neustálé interakci, ale prostředí klade na člověka určité požadavky a člověk na ně musí reagovat. Potřeby a požadavky mezi okolím a člověkem by se měly nacházet co možná nejbližší rovnováze. Pokud tedy člověk z jakéhokoliv důvodu nezvládá požadavky svého prostředí, může jeho situaci poskytnutím kvalifikované pomoci napomoci řešit sociální pracovník. Jsou určité modely, které ukazují, že prostředí může mít moc vysoké požadavky na člověka a člověk tento tlak nezvládá. Nebo naopak může mít jedinec příliš vysoké potřeby, které sociální prostředí onoho člověka není schopné zajistit. V posledním modelu jsou požadavky a potřeby v rovnováze, což zapříčiňuje bezproblémové sociální fungování. Dle Musila a Navrátila (2000) by se sociální pracovníci měli zabývat otázkou, jaké má člověk předpoklady a bariéry pro zvládání požadavků prostředí. Koncept sociálního fungování má čtyři dimenze Patří sem fyziologická, psychologická, sociální a duševní. (NAVRÁTIL, 2001, s. 12-14; MUSIL, NAVRÁTIL, 2000, s. 14-17)

Životní situace klienta nám zjednodušeně ukazuje bariéry a předpoklady, díky kterým člověk zvládá sociálně fungovat čili zvládat požadavky a mít přiměřené potřeby. V každém případě jde tedy o individuální soustavu faktorů, definující životní situaci klienta nebo jevu, každý klient a jeho situace je naprosto individuální a nemělo by docházet k bagatelizaci případu. Koncept sociálního fungování vychází z Maslowovy hierarchie potřeb. (NAVRÁTIL, 2001, s. 12-14)

Z hlediska cíle práce je tento koncept důležitý zejména pro realizaci výzkumu. Koncept sociálního fungování vychází z Maslowy hierarchie potřeb. Výzkum se zabývá právě těmito potřebami a jejich naplňováním. Na příkladu případové studie se snažím opticky přiblížit životní situaci klienta právě pomocí tohoto konceptu a dimenzí potřeb dítěte. Díky špatné situaci těchto dětí se služby soustředí nejčastěji na základní fyziologické potřeby, což v naší společnosti není zcela běžné.

5 Analýza zjištění

Jelikož se všechny potřeby, které dítě má, nedají přesně zařadit do kategorie, nebo se mohou nacházet ve více kategoriích. Zařadím nejprve fyziologické potřeby dítěte a následně budu dle Maslowy hierarchie potřeb postupovat vzhůru k vyšším potřebám. Předně popíši v jakém smyslu a popřípadě z jakého důvodu nejsou potřeby naplňované a jak na to reaguje právě organizace Snehasadan. Budu psát o sociálních službách ubytovacích i terénních, jež se nacházejí blízko zastávek vlaků v Mumbai, kde se děti často zdržují a mnohdy i žijí.

5.1 Organizace Snehasadan

Snehasadan byla založena roku 1962 Fr Ricardem Fracesem, SJ. V překladu se jedná o dům lásky. Tato organizace poskytuje dětem ubytovací služby ve formě SOS vesniček. V těchto domovech děti žijí pohromadě jako bratři a sestry a jsou vychovávány pěstouny, nebo křesťanskými sestrami. Děti jsou zde vedeny k odpovědnosti tím způsobem, že se kolektivně starají o dům a ostatní mladší děti. V dnešní době má organizace Snehasadan 16 domovů z nichž deset domovů je pro chlapce a šest pro dívky. V domově žije pohromadě dvacet až třicet dětí. (Snehasadan, nedatováno, a) Jeden dům je také určen dívkám, které byly na ulici zneužívány k prostituci nebo se staly obětmi sexuálního násilí. (Snehasadan, nedatováno, b)

Mimo ubytovací služby organizace poskytuje také terénní služby. Ty jsou poskytovány pod střechou dvou kontaktních center, které jsou umístěny poblíž frekventovaných vlakových stanic, kde se děti zdržují, nebo zde dokonce žijí. V rámci kontaktních center se provozují služby na podporu vzdělání, hygieny, volnočasových aktivit a různá poradenství. Jedno kontaktní centrum slouží jako nocležna. Prostřednictvím kontaktních center dochází k prvnímu kontaktu dítěte s organizací. To může využívat pouze služeb kontaktního centra a dál se zdržovat na ulici, nebo se může rozhodnout pro jeden

z domovů pro tyto děti. Rozhodnutí záleží pouze na dítěti, žádné dítě není nuceno k pobytu v domovech nebo k navštěvování služeb. (Snehasadan, nedatováno, c)

Organizace se soustředí i na následnou pomoc dětem, které se stávají dospělými a organizaci opouští. Snehasadan poskytuje kariérní poradenství, pomoc při hledání bytů a osamostatňování se. (Fonseca, 2007, s. 54-57)

5.2 Fyziologické potřeby

Mezi fyziologické potřeby dítěte řadíme nejzákladnější potřeby, které jsou k životu nezbytné. Patří sem světlo, úkryt, strava, spánek a další životu nezbytné potřeby. V následujících odstavcích jednotlivé potřeby konkrétně pojmenuji a zároveň navážu sociální službou, realizovanou prostřednictvím organizace Snehasadan.

5.2.1 Voda a potrava

Samozřejmě, že základní fyziologickou potřebou, která není naplňována u zvolené cílové skupiny, je dostatek stravy a nezávadné pitné vody. Děti ulice trpí hladem a díky hladu jsou nuceni páchat drobné krádeže, aby hlad zahnal. Tyto děti jsou podvyživené a podvýživa a nedostatečně hodnotná nutriční strava má enormní vliv na zdraví těchto dětí. Děti jsou náchylnější k infekčním onemocněním a v případě nějakého zranění je léčba výrazně pomalejší, než u dětí, které mají vyváženou stravu. Ještě větším problémem je pitná voda, které v Indii není úplný dostatek. Za pitnou a nezávadnou vodu považujeme vodu balenou. Děti pijí jakoukoliv vodu, pokud je někde vodovodní kohoutek, pijí vodu z tohoto vodovodu, popřípadě poslouží řeky a různé vodní nádrže.

5.2.1.1 Zajištění vody a potravy

Jelikož organizace Snehasadan funguje již několik desítek let, fungují v ní určité vztahy a vzájemné pomoci. Tato organizace nedělá svou práci osamoceně, ale přenechává zodpovědnost i na ostatních lidech, což můžeme pojmut jako cílenou výchovu k solidaritě. Zdroje organizace nejsou tak rozsáhlé, že by si mohla dovolit vařit nebo zajišťovat stravu těmto dětem. Díky pozorování jsem si ale všimla, že pokaždé, když do stanice Borivili v Mumbai přijede dálkový vlak v Mumbai, tyto děti dostávají jídlo, které se ve vlaku neprodalo a po dojezdu do cílové stanice by se muselo vyhodit. Při důkladném pozorování jsem si všimla, že i vystupující cestující darují nesnědené jídlo těmto dětem. Stále ale nelze hovořit o zajištění dostatku kvalitní stravy. Je to však alespoň malý krok a nějaká jistota stravy pro děti. Při následném pozorování této situace

jsem se zaměřovala na to, jak si děti stravu rozdělí. Zjistila jsem, že dokonce stravu schovávají pro své právě nepřítomné kamarády a o vše se rozdělí.

5.2.2 Obydlí a spánek

Další pro život důležitou potřebou je obydlí nebo úkryt. Je potřebné, aby dítě mělo nějaký prostor, který je vyhrazený právě pro něho, kde bude mít alespoň nějaké soukromí a ochranu před venkovními podněty. Děti ulice skládají hlavu všude, kde je to alespoň trochu možné, pod schody, na nástupištích, ulicích, v parcích, jednoduše všude, kde je nějaké volné místo. Nelze tedy ve všech případech mluvit o přístřeší nebo úkrytu. S tímto souvisí další fyziologická potřeba, což je dostatek kvalitního spánku. Děti mi potvrdily, že nespí kvalitně a celou noc, ale jsou stále na pozoru a mají spánek lehký. Dle mých výzkumů spí lépe děti, které jsou na ulici s celou rodinou, díky které cítí alespoň nějaký pocit bezpečí. V některých případech jsem se dozvěděla, že se dětem spí lépe ve dne, jelikož se cítí bezpečněji a tím pádem se lépe se vyspí.

5.2.2.1 Pobytové a terénní služby

Na tyto potřeby navazuje zaprvé kontaktní centrum v C.S.T., které je otevřené 24 hodin denně a kde děti mohou přespát. Zde jsem se setkala právě s kulturním konfliktem, možná osobním konfliktem. V tomto kontaktním centru mohou přespát pouze chlapci, dívky jsou před setměním vykázány a spí na ulici. V Indické kultuře je nemožné, aby dívka a chlapec, jež nejsou sourozenci nebo manželé, spali v jedné místnosti. Při debatě se sociálními pracovníky se mi dostalo vysvětlení, že chlapců je na ulici podstatně více než dívek, tudíž se služby přizpůsobují kvantitě. Kontaktní centrum ale není jedinou službou, která nabízí ubytování. Snehasadan má asi šestnáct domů pro děti, které fungují jako SOS vesničky. Domovy jsou rozdělené podle pohlaví a v každém domě jsou buď křesťanské sestry, nebo manželský pár, který se o děti stará a vychovává je. Zde dítě nachází střechu nad hlavou, klidný spánek ale i řada jiných potřeb, o kterých se zmíním později.

5.2.3 Zdraví

První potřebou, kterou zmíním, je zdraví. Již bylo zmíněno, že v důsledku nedostatečně kvalitního stravování je zdravotní stav těchto dětí ovlivněný. Na zdraví má vliv nejen strava, ale také dostatečná hygiena a psychická pohoda. Je obecně známo, že potřeby a jistoty se velice úzce prolínají, proto je nemožné důsledné rozčlenění potřeb dle

konkrétních kategorií. Děti ulice mají podprůměrný zdravotní stav spojený s podvýživou, nedostatkem pitné a nezávadné vody ale také v důsledku užívání drog.

5.2.3.1 Zdravotnické služby

Organizace Snehasadan nemá projekty zaměřené přímo zdravotně, ale díky veřejnému systému doktorů a nemocnic je zdravotní péče dostupná. Kontaktní centra jsou vybavená základní lékárníčkou, která obsahuje léky proti bolesti, desinfekce a obvazy. Pokud se do kontaktního centra dostaví dítě, které je viditelně nemocné a není možné ho ošetřit dostupným vybavením, sociální pracovník toto dítě do nemocnice nebo k doktorovi doprovodí.

5.2.4 Další fyziologické potřeby

Fyziologických potřeb je samozřejmě mnohem více, například potřeba vylučování, potřeba kyslíku nebo potřeba pohybu. Záměrně je nerozepisuji, jelikož tyto potřeby jsou naplněné. Bez kyslíku není života, i když dala by se vytknout čistota ovzduší a s ní spojená náchylnost k infekčnímu onemocnění dýchacích cest. To však nesouvisí s problémem dětského bezdomovectví, resp. s dětmi na ulici a jedná se o problém, který je velice blízký v podstatě všem sebelépe prosperujícím společnostem. Vylučování je další potřeba, která je naplněná, ale je problém s místem tohoto výkonu. V Indii není dostatek veřejných toalet a veřejné toalety jsou placené, což je nemyslitelné pro děti ulice. Potřebu vykonávají, kde jen to možné. Další potřebou je pohyb, který není pro děti problémem. Při životě a celým dnem stráveném na nástupišti mají pohyb dostatek. Jedinou překážkou k pohybu může být zranění, které si na ulici způsobí. Nejčastěji jde o ztrátu nějaké končetiny buď v důsledku sražená vlakem, nebo autem. V mnoha případech se rovněž jedná o amputace zapříčiněné gangrénou.

5.3 Psychické potřeby

Popsala jsem tedy naplňování základních, životu důležitých, potřeb indických dětí ulice. Dotkla jsem se i potřeby bezpečí a jistoty pro kvalitní spánek. Nyní se ale zaměřím konkrétněji na potřeby bezpečí a na potřeby vyšší, než fyziologické.

5.3.1 Potřeba rodiny

Jistota rodiny je další nezbytnou potřebou. Zde bylo obtížné hledat struktury, protože některé děti ulice rodiče mají, jiné ne. Zaměřím se na rodinu, ta má svoje základní funkce jako biologicko-reprodukční, sociálně-ekonomickou, socializačně-výchovnou a emocionální funkci. Pokud se zaměřím na sociálně-ekonomickou funkci rodin, které

jsou na ulici, nalezneme zde selhání, jelikož tyto rodiny nejsou schopny zajistit svým dětem v rámci chudoby stravu ani obydlí. Socializace a vychovávání dítěte na ulici má také svá úskalí, dítě se stává předčasně vyspělým a musí se učit jiným věcem, než je pro dítě běžné, normální, anebo chceme-li - žádoucí. Dítě na ulici, ať už je se svou rodinou nebo není, se učí jak přežít a obstarávat si stravu, což ale není dostatečný stimul pro přirozený rozvoj dítěte. Možnosti rodiny jsou tedy značně omezené a dítě určitě nemá tolik dostatečných stimulů pro rozvoj jako dítě ze středních tříd. Rodina je pro dítě i prvním světem a prvními lidmi, které mají na vývoj dítěte vliv. Rodiče jsou lidi, kteří mají o dítě zájem a snaží se ho v co nejkvalitnější péči dítě obstarat.

5.3.1.1 Náhrada nebo pomoc rodině

U dětí na ulici někdy rodiče úplně chybí. Pokud rodina u dítěte není přítomna, stále se najdou lidé, kteří se o dítě v rámci možností postarají, například rodina kamaráda nebo lidé, žijící na místě, kde žije i dítě. Díky problémům v rodině je dítě schopné z domova utéct a žít samo. Mnohdy se jedná o problémy opravdu zásadní a ohrožující, jak jsem již v teoretické části uvedla. Někdy ale stačí malá rehabilitace či intervence a dítě se může vrátit. Organizace se soustředí na pobytové služby, kde jsou vychovatelé neboli pěstouni, kteří se snaží zastávat nejzákladnější rodinné funkce a vedou děti k řádné výchově. Dále se organizace Snehasadan soustředí na kontaktní služby, kde jsou sociální pracovníci dětem ku pomoci a mohou s nimi konzultovat a řešit své problémy. Organizace se ale zaměřuje i na vyhledávání rodičů. Tato služba probíhá ve spolupráci s policií a ostatními orgány. Zhruba v padesáti procentech případů je organizace schopná najít dítěti rodinu a dát je opět dohromady. Je to ale náročná práce, která potřebuje zkušené sociální pracovníky, kteří dokáží posoudit schopnost rodiny znovu se stmelit a fungovat.

5.3.2 Ochrana před nebezpečím

Následovnou potřebou je ochrana před násilím a nebezpečím. V dětském věku ochranu zajišťují zejména rodiče. Děti ulice se poměrně často střetávají s násilím, agresí a různými formy nebezpečí. Na ulici jsou napadáni, slouží jako oběti sexuálním deviantům a pachatelům sexuálního násilí. Musejí být neustále na pozoru a nemohou věřit každému.

5.3.2.1 Reakce na nebezpečí

S tímto problematikou důvěry dětí se nejčastěji potýkají terénní sociální pracovníci, kteří vyhledávají děti v jejich přirozeném prostředí. Dítě si nikdy nemůže být jisté, zda je možné novému člověku věřit nebo ne. Mezi dětmi kolují různé, musím podotknout hrůzné příběhy únosů, mrzačení a sexuálního zneužívání. Zvláště dívky jsou vystaveny enormnímu riziku sexuálního zneužívání. Vypozorovala jsem zvláštní reakci na tuto hrozbu. Dívky na ulici jsou k nerozeznání od chlapců, chodí oblíkané jako chlapci i když v Indické kultuře se dívky značně zdobí. Dalo by se říct, že jsou i agresivnější, než chlapci, což můžeme také přisuzovat jako reakci na potencionální zneužívání. Existují dvě metody, jak dětskou důvěru získat. První metodou je představení pracovníka, prostřednictvím dítěte, které služby již využívá. Druhou metodou je nabídnutí potravy, jelikož děti jsou ve většině případů velmi hladové. Nejlepší je však kombinace těchto dvou metod. Snehasadan reaguje na ochranu před násilím například právním poradenstvím ale také pobytovou službou, kde děti naleznou úkryt, hygienické zázemí ale také prostor, kde jsou v bezpečí a kde je někdo, kdo jim pomůže.

5.3.3 Přístup ke zdrojům

Zvláštní potřebou je příjem, přístup ke zdrojům a jistota zaměstnání. Začnu zaměstnáním. Možná by se dalo pochybovat, zda je to dětská potřeba, v Indickém konceptu bohužel ano. Aby dítě na ulici přežilo, musí mít nějaký příjem a nějaké zaměstnání. Nelze si však představovat zaměstnání v našem slova smyslu. Jde o prodej různých cetek a laciné bižuterie, o leštění či pomáhání při spravování bot a veškeré ostatní obdobné podřadné práce. Na nástupišti, kde jsem realizovala pozorování, děti pracují tak, že uklízejí vlaky, třídí odpad a ten pak roztřízený nosí do sběrných míst. Za tuto práci mají minimální příjem. Pokud tento stav zhodnotíme, nutně dojdeme k závěru, že ke kvalitnímu a lépe placenému zaměstnání je nezbytné vzdělání. To však je dalším problémem dětí ulice. V častých případech jsou negramotné.

5.3.3.1 Podpora vzdělávání

Snehasadan poskytuje poradenství, v kontaktních centrech zázemí pro psaní úkolů a doučování. Na doučování má organizace učitelky, které dětem látku vysvětlují. Sociální pracovníci se snaží působit na rodiče, aby děti do škol posílali. Od toho se však odvíjí začarovaný kruh. Děti pracují pro to, aby zajistily rodinu. Pokud pracovat přestanou, rodině bude příjem dítěte chybět a nebude schopná děti zajistit na takové úrovni, jak je tomu zvyklá. V kontaktních centrech se tedy děti mohou doučovat, ale také připravovat

do školy. Příprava zahrnuje i péči o svůj zevnějšek. Děti se v centru mohou umýt, vyprat si své uniformy a upravit se tak, že ve škole není poznat, zda toto dítě je chudé nebo není. Sociální pracovníci také tyto děti do školy doprovází. V Indii je vzdělání jedním ze základních práv dítěte, tedy každé dítě má právo na bezplatné základní vzdělání. Stát ve velkém poskytuje různé didaktické pomůcky, učebnice, psací potřeby a uniformy. Dítě má rovněž nárok na bezplatný oběd ve škole. Jako nejdůležitější zde považují právě dostatečnou osvětu, spočívající v šíření této informace, ale také vytrvalost a tlak sociálních pracovníků na rodiče. Děti ulice nemají přístup ke zdrojům, jež jsou pro normální vyvážený život běžné. V případě, že přístup mají, je zase omezuje jiná nutnost. Popisovala jsem zamotanou smyčku se vzděláním a výdělkem. Děti, které využívají pobytových služeb organizace Snehasadan nemají problém s přístupem ke zdrojům. V kontaktních centrech, kde pomoc často probíhá přímo na ulici je situace bohužel jiná.

5.3.4 Potřeba někam patřit

V závěru těchto chceme-li, psychických potřeb nebo potřeb bezpečí a jistoty, v neposlední řadě poukáží na potřebu někam patřit a být milován. V případě dětí žijících na ulici i s rodinou, tímto luxusem někam patřit a být milovány disponují. Avšak při pohybu na ulici se setkávají s opovrhováním a odporem. Pokud rodinu nemají a nemají nikoho, jsou úplně opuštěné a tato potřeba je v naprosté deprivaci. Dítě jako takové musí pro svůj vývoj mít jistotu, že ho někdo miluje a bere právě takového, jaké je. Tato potřeba je často v absolutní deprivaci, sociální pracovníci v kontaktních centrech nemají kapacitu na to, dávat lásku stovkám dětí, i když se o to velice snaží. V ubytovacích službách je situace jiná, dítě patří do rodiny, rodina je právě dvojice, která o dítě pečuje a ostatní děti se stejným osudem, které žijí pohromadě a snaží se naučit, jak žít zodpovědně a spořádaně.

5.4 Sociální potřeby

Nyní se přesouváme k potřebám sociálním, tedy společenským. V první řadě tuto potřebu ovlivňuje kvalitní socializace a rodinné zázemí.

5.4.1 Respekt dítěte

Dítě potřebuje cítit, že ho ostatní lidé přijímají právě takové jaké je. V poměrech dětí ulice je to problémem. Ostatní lidé tyto děti nepřijímají. I když ne každé dítě žebra a obtěžuje kolemjdoucí, je veřejnost díky negativním zkušenostem odmítavá ke všem

těmto dětem. Odmítavost a nezáměr kolemdoucích má na děti neblahý vliv. Do této kategorie potřeb můžeme zahrnout i potřebu kamarádství neboli potřebu blízkého člověka, který nám bude oporou. Děti ulice se pohybují většinou ve skupinkách, pracují a žijí na ulici ve skupinkách, kde jsou děti nejrůznějšího věku. Dle mého pozorování a otázek má právě kamarádství pro děti zásadní význam ale domnívám se, že právě kamarádství v případě dětí ulice je spojeno s potřebou bezpečí. Dítě se necítí osamocené a zranitelné, pokud není samo. A život na ulici se stává jednodušší, pokud jsou na něj dva nebo více dětí nebo lidí. Tyto děti společně koexistují a spolupracují.

5.4.2 Spirituální potřeby

Závěrem bych chtěla zdůraznit, dle Maslowova modelu je nejvyšší kategorií potřeb potřeba seberealizace. K tomuto může člověk dojít pouze za předpokladu splnění a naplnění veškerých výše popsanych a v teoretické části objasněných potřeb. V případě dětí ulice může potřeba seberealizace přijít díky pobytovým službám a vhodných konzultací a interakcím. Z výzkumu vyplynulo, že děti, žijící přímo na ulici vnímají budoucnost jako něco, co bude dnes večer, nebo zítra ráno. Právě v důsledku nejistoty zajištění základních fyziologických potřeb jim není umožněno uvažovat o budoucnosti. Oproti tomu děti, několikátým rokem žijící v domech snehasadan mají o budoucnosti a tím pádem seberealizaci naprosto odlišnou představu. Budoucnost vidí ve vhodném vzdělání a následné kvalitní práci, vlastní rodině a vlastních dětech. Tyto děti, jelikož mají zajištěné veškeré potřeby, míří mnohem výše, než děti, kterým je ulice denním domovem. Poslední mou myšlenkou je, že pokud dětem nezajistíme veškeré základní potřeby k životu, nemůžeme předpokládat, že budou s chutí navštěvovat školní docházku a mít ve škole uspokojivé výsledky. Právě vzdělání je jedním z klíčů k řešení této situace a opuštění onoho bludného kruhu.

Závěr

Teoretická část začíná vydefinováním dítěte, v širším globálním pohledu se za dítě považuje každá lidská bytost, jež je mladší osmnácti let. Samozřejmě nesmíme opomínat kulturní podmínky a postavení dítěte ve společnosti. Z práce vyplývá, že životní situace dětí ulice v Mumbai je podprůměrná a život ohrožující. Zejména v důsledku nenaplnění základních biologických potřeb jako jsou dostatek kvalitní a vyvážené stravy, dostatek pitné a nezávadné vody, přístřeší, dostatek spánku a hygiena.

Nenaplněním těchto základních potřeb se ovlivňují potřeby další, můžeme říct vyšší. Nenaplnění těchto potřeb významně ohrožuje zdraví dětí ulice ale i jejich vývoj.

Indii svazuje problém rozvojové země, je pro ni náročné realizovat aktivity sociální politiky, zejména kvůli finanční náročnosti a rozsáhlému neformálnímu sektoru práce. V zemi není možné realizovat a udržovat aktivity sociální politiky finančně a díky přelidnění v zemi existuje mnoho problému, jež je potřeba řešit. Děti ulice se dělí do tří, chceme-li čtyř skupin. V prvním případě jsou děti na ulici naprosto osamělé a osiřelé, v druhém případě jsou to děti, které jsou na ulici s celou svou rodinou, v následujícím případě jsou to pracující děti a poslední zmiňovaná kategorie by se dala nazvat institucionalizované děti. Dle odhadů UNICEF je na ulici asi sto milionů dětí. Sociální pomoc, která je zaměřovaná na tyto děti je realizovaná nejčastěji prostřednictvím neziskových organizací, které pro děti ulice zhotovují ubytovací nebo terénní sociální služby. Existuje i neformální sektor sociální pomoci, jedná se nejčastěji o mezilidskou solidaritu a pomoc prostřednictvím neziskových organizací.

Praktická část obsahuje deskriptivní případovou studii, zaměřenou na životní situaci dětí, dle konceptu sociálního fungování a vhodnou aktivitu organizace Snehasadan. Případová studie je platná pouze pro zkoumaný vzorek a není možné ji aplikovat na děti ulice, žijící v jiné části Indie, nebo navštěvující jinou organizaci. Průzkum probíhal v komunitě dětí ulice, navštěvujících organizaci Snehasadan a byl realizován prostřednictvím pozorování a rozhovorů se sociálními pracovníky a dětmi. Výzkum je zaměřen na naplnění a nenaplnění dětských potřeb a následnou pomoc ze strany organizace. Nejzákladnějšími potřebami jsou potřeby biologické, tedy strava, úkryt, spánek, teplo a vylučování. Děti ulice nemají naplněné mnohé biologické, pro život nezbytné potřeby. Jsou hladové, nemají přístup k dostatku kvalitní stravy a pitné a nezávadné vody, často nemají přístřešek nebo místo, kde by mohli spočinout. Spánek je další komplikovanou potřebou, jelikož děti, které spí na ulici, jsou neustále na pozoru.

Základní biologické potřeby ovlivňují vyšší, psychické potřeby, jež jsou také nenaplněny. V první řadě jde o potřebu zdraví, které je díky nedostatečně naplněným biologickým potřebám značně chudé. Následnou potřebou je rodina, která pokud je u dítěte přítomná, není díky chudobě a sociálnímu statusu schopná zajistit své dítě a zvládat všechny rodinné funkce. Důležitou potřebou je ochrana před nebezpečím, děti ulice jsou neustále v nebezpečí a není nikdo, kdo by je chránil, ani rodina, pokud na

ulici žije, není schopná zajistit svému dítěti bezpečí. Opomíjenou potřebou je právě vzdělání, které může zlepšit kvalitu života dítěte. To je ale sociální situací nucené pracovat a přinášet příjem do rodinného rozpočtu, nebo se popřípadě uživit. Vzdělání a dětská práce je smyčka, která jde pouze těžce rozvázat.

Veliký rozdíl, mezi dětmi, které žijí v pobytových a službách a mezi dětmi, žijícími na ulici je ve vnímání budoucnosti. Dítě, které každodenně bojuje a nejzákladnější, pro život nezbytné potřeby vidí budoucnost ve večeru a ukořistění potravy oproti tomu dítě, žijící v pobytové službě pod pojmem budoucnost hledá své budoucí zaměstnání i své sny.

Na závěr připojím otázku, která se soustředí na pomoc těmto dětem. Víme, že existují služby terénní i pobytové a z výzkumné práce vyplývá, že děti, žijící v instituci mají život kvalitnější a jsou schopné seberealizačních aktivit. Samozřejmostí pro možnost přijetí do pobytové služby je právě dobrovolnost. Moje otázka zní, jakým způsobem je možné zajistit větší část dětí a jakým způsobem je možné tyto děti namotivovat k životu v instituci. Popřípadě se zaměřit na celé rodiny, které na ulici žijí a pokusit se vytvořit sociální služby, která je těmto rodinám na míru. Samozřejmě mě hned k této otázce napadá problém, spočívající v počtu těchto lidí, žijících na ulici. Nedokážu si ani představit, jak rozsáhlý a náročný projekt by to musel být a zda by bylo reálné sehnat dostatečný počet donorů a sponzorů. Samozřejmě by takový projekt musel začít na lokálně vymezeném území a byla by to velmi dlouhá a složitá cesta, ale nemusí to být jen má utopická představa. Dle mého názoru má každé dítě, to žijící v zemi, která úmluvu o dětských právech neratifikovala, nebo ratifikovala a podpis byl tou jedinou aktivitou dané země, svá práva. Každé dítě má právo zejména na dětský život, rozvoj a ochranu. Z práce vyplývá, že tyto děti své dětství ztrácí, nejsou to tedy lidé dospělí ani děti jako takové. Každodenní přežívání nemá pozitivní vliv na děti a děti jsou budoucí generace. Jako jediná cesta, jak se pokusit problém úspěšně řešit, se jeví cesta prostřednictvím sociální práce zaměřené na děti, tak, jak jsem se jí snažila v mé práci popsat.

Seznam zdrojů

- ASHAWASEGAI, J. Social assistance adjustments coming. Windspeaker. 2011, roč. 29, č. 9, s. 11-12. ISSN 0834177X.
- BHARGAVA, P. K. India: Can We Eliminate Poverty?. Long Range Planning. 1987, roč. 20, č. 2, s. 21-31. ISSN 00246301.
- BOSE, A.B. (1992). ["The Disadvantaged Urban Child in India"](#). Innocenti Occasional Papers, Urban Child Series. Retrieved February 20, 2012.
- BOUKHARI, S. Not just street smart. UNESCO Sources. 1997, č. 88, s. 6-8. ISSN 10146989.
- CLARKE, K. Whose child is this?. U.S. Catholic. 2009, roč. 74, č. 8, s. 46-46. ISSN 00417548.
- Come Home, My Children. Beijing Review. 2011, roč. 54, č. 20, s. 18-19. ISSN 10009140.
- DISMAN, M. Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele. 3.vyd. Praha: Karolinum, 2000, 374 s. ISBN 80-246-0139-7.
- DOTSON, H. M. Homeless Women, Parents, and Children: A Triangulation Approach Analyzing Factors Influencing Homelessness and Child Separation. Journal of Poverty. 2011, roč. 15, č. 3, s. 241-258. ISSN 10875549. DOI: 10.1080/10875549.2011.588489.
- DRIVER, E. D. Social Policy and Social Equality: India as a Model. Contemporary Sociology. 1985, roč. 14, č. 6, s. 677-680. ISSN 00943061.
- DUNOVSKÝ, J. Sociální pediatrie: vybrané kapitoly. Vyd. 1. Praha: Grada Pub., 1999, 279 p. ISBN 80-716-9254-9.
- GOKHALE, B.G. The Social System and Culture of Modern India (Book). LJ: Library Journal. 1975, roč. 100, č. 12, s. 1202-1202. ISSN 03603113.
- GUARINO, K., VOLK. K. T. Child homelessness: minimizing the impact, ending the epidemic. Communities & Banking. 2010, roč. 21, č. 1, s. 10-12.
- HANZOVÁ, M, KODÝM M. KREMLIČKOVÁ M. Práva a povinnosti našich dětí. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1995, 107 s. ISBN 80-718-7007-2.

- HENDL, J. Kvalitativní výzkum. Praha: Portál, 2005. 407 s. [ISBN 80-7367-040-2](#)
- HENDL, J. Úvod do kvalitativního výzkumu. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997, 243 s. ISBN 80-718-4549-3.
- CHATTERJEE, A. (1992). [India: The forgotten children of the cities](#). Florence, Italy: Unicef. Retrieved February 20, 2012.
- JUSTINO, P. Social security in developing countries: MYTH or necessity? Evidence from India. *Journal of International Development*. 2007, roč. 19, č. 3, s. 367-382. ISSN 09541748.
- KARABANOW, J. Becoming a Street Kid: Exploring the Stages of Street Life. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*. 2006, roč. 13, č. 2, s. 49-72. ISSN 10911359. DOI: 10.1300/J137v13n02□ 04.
- KARUNARATHNE, W. a R. GOSWAMI. Reforming formal social security systems in India and Sri Lanka. *International Social Security Review*. 2002, roč. 55, č. 4, s. 89-106. ISSN 0020871X.
- KREBS, V. Sociální politika. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 542 s. ISBN 978-807-3575-854.
- MOOIJ, J. Is There an Indian Policy Process? An Investigation into Two Social Policy Processes. *Social Policy & Administration*. 2007, roč. 41, č. 4, s. 323-338. ISSN 01445596. DOI: 10.1111/j.1467-9515.2007.00556.x.
- NAIK, P. R., Seema S. Bansode GOKHE, Ratendra R. SHINDE a Abhay S. NIRGUDE. Street children of Mumbai: Demographic profile and substance abuse. *Biomedical Research (0970-938X)*. 2011, roč. 22, č. 4, s. 495-498. ISSN 0970938X.
- NALKUR, P. G. When life is “difficult”: A comparison of street children's and non-street children's priorities. *Vulnerable Children & Youth Studies*. 2009, roč. 4, č. 4, s. 324-332. ISSN 17450128. DOI: 10.1080/17450120903111891.
- NAVRÁTIL, P. Teorie a metody sociální práce. 1. knižní vyd. Brno: Zeman, 2001, 168 s. ISBN 80-903-0700-0.

NAVRÁTIL, P., MUSIL, L.: Sociální práce s příslušníky menšinových skupin. In: Sborník prací fakulty sociálních studií brněnské univerzity, Sociální studia č. 5. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 15.

NOLL, E. WATKINS R. The impact of homelessness on children's literacy experiences. Reading Teacher. 2003, roč. 57, č. 4, s. 362-371. ISSN 00340561.

OLECKÁ, I. IVANOVÁ K. Případová studie jako výzkumná metoda ve vědách o člověku. EMI - Ekonomika, Management, Inovace [online]. [cit. 2013-07-03]. Dostupné z: <http://emi.mvso.cz/EMI/2010-02/10%20Olecka/Olecka.pdf>

ŘÍČAN, P. Cesta životem. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2006, 390 s. ISBN 80-736-7124-7.

SNEHASADAN (nedatováno, a) Our history, [on-line 20. 3. 2013], dostupné z: <http://www.snehasadan.org/History.html>.

SNEHASADAN (nedatováno, b) Projects, [on-line 20. 3. 2013], dostupné z: <http://www.snehasadan.org/project.html>.

SNEHASADAN (nedatováno, c) Contact centers, [on-line 20. 3. 2013], dostupné z: <http://www.snehasadan.org/contactcenter.html>.

SO DO YOU WANT TO HELP?. New Internationalist. 2005, č. 377, s. 28-28. ISSN 03059529.

SOS dětské vesničky (nedatováno,a) Co děláme, [on-line 20. 3. 2013], dostupné z <http://www.sos-vesnicky.cz/>.

STRAUS, T. Fight for the Future. Stanford Social Innovation Review. 2012, roč. 10, č. 4, s. 72-72. ISSN 15427099.

STREET CHILDREN THE FACTS. New Internationalist. 2005, č. 377, s. 18-19. ISSN 03059529.

STREET LIFE IS NO LIFE FOR CHILDREN. USA Today Magazine. 2007, roč. 136, č. 2750, s. 56-58. ISSN 01617389.

ŠIMEČKOVÁ, V. Využití pedagogiky maria montessori pro děti ulice v Zambii. Sociální práce/Sociálná práca: Sociální práce a rozvojová pomoc. 2009, č. 4, s. 78-86. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/soubory/2009-4-130102150006.pdf>

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. Přehled vývojové psychologie. 2. nezměn. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, 175 s. ISBN 80-244-0629-2.

TOMEŠ, I. Úvod do teorie a metodologie sociální politiky. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 439 s. ISBN 978-807-3676-803.

United Nations. Economic and Social Council. World situation with regard to drug abuse, with particular reference to children and youth. 2001; 7:25-29.

Úmluva o právech dítěte. In: 104/1991. New York: OSN, 1989. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>.

VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, 522 s. ISBN 80-717-8308-0.

VAN BLERK, L. 'Managing' Cape Town's street children/youth: the impact of the 2010 World Cup bid on street life in the city of Cape Town. South African Geographical Journal. 2011, roč. 93, č. 1, s. 29-37. ISSN 03736245. DOI: 10.1080/03736245.2011.570515.

VERMA, S. Socialization for Survival: Developmental Issues Among Working Street Children in India. New Directions for Child & Adolescent Development. 1999, roč. 1999, č. 85, s. 5-18. ISSN15203247.

WALSH, C. Street children around the world. America. 1997, roč. 177, č. 8, s. 18-20. ISSN 00027049.

WIXEY, S, JONES P., LUCAS K. Measuring Accessibility as Experienced by Different Socially Disadvantaged Groups. 2008.